

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

для магістрів галузі знань 0203 – Гуманітарні науки

спеціальності: «Історія», «Філософія», «Інтелектуальна власність»

денної та заочної форми навчання
навчально-наукових інститутів історії та філософії та економіки та права

Черкаси 2017

Укладач: д.і.н., професор А.Ю.ЧАБАН А.Ю., кафедра археології та спеціальних галузей історичної науки ЧНУ імені Богдана Хмельницького

Рецензенти: д.і.н., професор С.В.КОРНОВЕКО, д.і.н., професор ЛАЗУРЕНКО В.М., д.ю.н., проф. ОБРУСНА С.Ю.

Навчально-методичний комплекс дисципліни «Європейський вибір України» затверджено на засіданні кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки, протокол № 1 від 30 серпня 2017 р.

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою навчально-наукового інституту історії та філософії “30” серпня 2017 року, протокол № 1

Затверджено Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького “31” серпня 2017, протокол № 1

ББК 63.3 (4 Укр)

УДК 94 (477) ”16/19”

ISBN

Зміст

Вступ

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни «Україна в контексті розвитку сучасної світової цивілізації»

Базова та додаткова література

Робоча програма навчальної дисципліни

Опис початкової дисципліни

Тематика та зміст лекцій

Тематика та зміст семінарських занять

Самостійна робота студентів

Зміст самостійної та індивідуальної роботи

Питання для повторення з курсу «Україна в контексті розвитку сучасної світової цивілізації»

Контроль знань студентів

Рекомендована література

Інформаційні ресурси

ВСТУП

В наш час значно зріс рівень євро інтеграційних устремлінь українського суспільства. Свідченням того стали події кінця 2013 та початку 2014 років, коли учасники української Революції Гідності однією із головних вимог поставили питання про підписання Угоди про асоціацію між Україною і країнами-учасниця Євросоюзу. Як відомо навесні та влітку 2014 року асоціація була підписана.

Сьогодні ми перебуваємо на етапі усвідомленого осмислення суспільством шляхів руху України до членства в ЄС. Однак, як показує моніторинг вивчення європейської інтеграції України цей процес є далеко не однорідним. Існують глибокі відмінності щодо відношення до європейського напрямку розвитку українського суспільства за: визначенням переваг і ризиків вступу України у європейське співтовариство;

професійними ознаками: серед вітчизняної еліти, зокрема бізнесової, політичних партій та громадських організацій, представників засобів масової інформації, пересічних громадян;

віковими категоріями: представників старшого покоління, середньої вікової категорії, молоді;

територіальними ознаками.

Певну значимість набуває вивчення відношення громадян країн учасниць Європейського Союзу до входження України до ЄС та відповідних кроків України до позитивної зміни оцінки політичними елітами, пересічними громадяни ЄС такого кроку України. В багатому це залежить від загальнодержавної політики, а також від зусиль регіонів, які на своїх територіях повинні налагодити тісні інтеграційні взаємостосунки із регіонами Європи.

На наш погляд, вивчення інтеграційних процесів України в університетських курсах є недостатнім, особливо на рівні периферійних навчальних закладів, відсутні примірні навчальні програми, навчальні посібники.

Саме тому виникла нагальна необхідність запровадження спеціального курсу «Європейський вибір України» для магістрів Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького з метою наукового обґрунтування європейського вибору України, визначення головних практичних кроків його здійснення, підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які б могли глибоко і всебічно роз'яснити нинішній стан і шляхи досягнення членства України в ЄС. Досвід викладання цього курсу міг би стати добрим досвідом для інших університетів.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Європейський вибір України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів галузі знань 0203 – гуманітарні науки, спеціальностей 6.020302 «Історія», «Філософія», «Інтелектуальна власність».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Європейський вибір України» є:

історія створення та діяльність Європейського Союзу, юридичні та правові засади його функціонування;

рівень цивілізованості українського суспільства та готовність до європейської інтеграції;

переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу.

Оволодіння магістрами спеціальностей гуманітарного напрямку зазначеним блоком проблем передбачається на основі залучення і засвоєння якнайширшого кола джерел, історичних й історіографічних досліджень, задля чого ставиться завдання ознайомити їх з основними групами джерел, наукової літератури, документів державних органів влади на основі яких вивчаються теми курсу.

Робоча програма з курсу «Європейський вибір України» укладена відповідно до нормативної програми навчальної дисципліни на 54 годин і включає 8 тем. Вивчення курсу розраховане на один семестр.

Робоча програма розрахована на підготовку магістрів денної та заочної форми навчання.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної (модульно-рейтингової) системи організації навчального процесу у вищих закладах освіти і складається з 2 змістових модулів.

Міждисциплінарні зв'язки. курсу «Європейський вибір України» тісно пов'язаний із загальними курсами, спецкурсами та спецсемінарами, що викладаються кафедрами історичних спеціальностей: «Новітня історія України», «Глобальні проблеми людської цивілізації», «Україна та імперська Росія».

Програма навчальної дисципліни складається із 2 змістових модулів.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни курсу «Європейський вибір України» є: глибокий і всебічний аналіз обґрунтованості європейського вибору України; готовність громадянського суспільства в Україні, яке повинно стати запорукою європейської інтеграції; вивчення історичного шляху становлення Європейського Союзу, його основоположні засади діяльності; зміст європейських стандартів в політичній, економічній, соціальній та гуманітарних сферах та головні напрямки досягнення їх Україною; показати переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу.

Для здійснення цієї мети буде забезпечено здійснення **наступних завдань:**

узагальнення стану інтеграційних процесів в Україні. Визначення стратегічного курсу на вступ до Європейського Союзу;

аналіз готовності українського суспільства до європейського вибору;

визначення пріоритетних напрямків міжнародної діяльності Української держави за часів незалежності на шляху до європейської інтеграції;

вивчення історичного досвіду формування європейських інтеграційних об'єднань, юридичні та правові засади їх діяльності;

досконало обґрунтувати переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу.

Основними завданнями вивчення дисципліни курсу «Європейський вибір України» є:

- на основі широкого залучення джерел та наукової літератури поглибити знання магістрів у визначенні об'єктивності європейського вибору України;

- визначити основні теоретичні поняття та терміни й вимагати від магістрами їх чіткого розуміння та вміння оперувати ними при відповідях на

семінарських заняттях, під час написання рефератів та індивідуальної роботи за дисципліною;

- сприяти виробленню наукового бачення процесів інтеграції;

- сформуванню вміння трактувати їх із позицій наукових принципів історизму, об'єктивності, всебічності, логічності та робити порівняльний аналіз, визначаючи загальне та відмінне, розвивати науковий підхід до різного роду джерел, критичне ставлення до отриманої інформації та самостійне їхнє переосмислення на основі вищезазначених наукових принципів;

- пробуджувати у магістрів інтерес до системного аналізу міжнародних відносин України; постійно використовувати виховні моменти, прививаючи магістрам повагу до історії свого народу, його державницьких та культурних надбань, національного виховання, стимулюючи у них прагнення бути свідомими громадянами своєї держави.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми магістри повинні:

знати: понятійний та термінологічний апарат, що є основним для цієї дисципліни; глибоко усвідомлювати залежності розвитку державотворчих процесів в Україні від геополітичної ситуації, суспільно-політичної кон'юнктури, забезпечення інтеграційних устремлень;

вміти: визначати основні форми і напрямки здійснення входження України до європейської спільноти, аналізувати державотворчі процеси і явища.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 54 годин / 2 кредити ЄКТС.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1

Тема 1. Вступ до вивчення дисципліни.

Актуальність вивчення проблем інтеграції України у європейський цивілізаційний простір. Характеристика джерельної бази дисципліни та наукової літератури. Методологічні засади вивчення основних проблем курсу.

Обґрунтування об'єктивності усвідомленого цивілізованого європейського вибору України.

Діяльність владних структур щодо визначення стратегічних напрямків розвитку країни.

Ступінь усвідомлення у суспільстві європейського вектору розвитку. Динаміка змін громадської думки щодо європейської та євроатлантичної інтеграції;

Феномен українського Євромайдану та його вплив на політику влади.

Тема 2.

Визначення геополітичного становища українських земель у історичній ретроспективі, цивілізаційна періодизація історії України.

Тема 3.

Аналіз системи сучасних міжнародних відносин, їх історія становлення, головні пріоритетні напрямки міжнародних відносин суверенної України: політика добросусідства, система двосторонніх та багатосторонніх відносин України, стратегічне партнерство, взаємостосунки України із міжнародними організаціями, курс на європейську інтеграцію України, система асоційованого членства.

Тема 4.

Історія створення та діяльності Європейського Союзу, етапи розширення ЄС, сучасні досягнення та проблеми ЄС.

Тема 5.

Аналіз діяльності країн-засновників ЄС із узгодження головних принципів інтеграційного об'єднання, головний зміст Маастрітської угоди про утворення ЄС, критерії членства в Європейському Союзі. Копенгагенська угода, формування зони вільної торгівлі, безвізового режиму, зони функціонування ЄВРО, створення та функціонування керівних органів ЄС. Лісабонська угода. Проблеми розробки та прийняття конституції ЄС.

Тема 6.

Європейська стандартизація. Шляхи досягнення європейських стандартів шляхи їх імплементації в Україні. Головні вимоги до системи вироблення європейських стандартів. Діяльність інституцій із розробки та контролю за дотриманням вимог європейських стандартів. Основні вимоги європейських стандартів в політичному житті, економіці, соціальній, гуманітарній сферах, екології, імплементації європейських стандартів в Україні: досягнення та проблеми.

Тема 7

Динаміка змін відношення українського суспільства до європейської та євроатлантичної інтеграції країни; відношення основних категорій населення до євро вибору України: бізнес-еліти, наукової та творчої інтелігенції, політичних партій та громадських організацій, представників ЗМІ, пересічних громадян, територіальні, вікові особливості.

Тема 8

Переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу. Усвідомленість вибору головних інтеграційних шляхів України. Нинішній стан Європейського Союзу та перспективи членства України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

- В.Кремень, В.Ткаченко. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. Навчальний посібник. -К., «Видавничий центр ДрУк», 1998.
- Коллінгвуд Р.Дж. Идея истории. Автобиография. М.,1980.
- Бердяев Н.А. Смысл истории. М., 1990.
- Бицилли П.М. Очерки теории исторической науки. Прага. 1925.
- Блок М. Аполлогия истории, или Ремесло историка. М., 1986.
- Гумилёв Л.Н. География этноса в исторический период. Л., 1990.
- Кареев Н.И. Общий ход всемирной истории: Очерки главнейших исторических эпох. Заокский. 1993.
- Левада Ю.А. Поколения XX века: возможности исследования // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2001. № 5 (55).
- Олейник А. Смена поколений в элите и стабильность социально-политической системы // Отечественные записки. 2008. № 4. <http://www.strana-oz.ru/?numid=45&article=1721>
- Смолій В.А. Проблеми історії ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Переяслав-Хмельницький. 2006.
- Тойнбі Дослідження історії: у 2-х томах. К., 1995.
- Українська народність: нариси соціально*економічної і етно-політичної історії. Київ.: Наукова думка, 1990.
- Грушевський М. Історія України-Руси. – К, 1991. – Т. I. – С. 16;
- Хвойка В. Древние обитатели Поднепровья и их культура в доисторические времена. К.: 1913.
- Петров В. Походження українського народу. – К.,1992.
- Брайчевський М. Антський період в історії східних слов'ян // Археологія. – Т. 7. Дашкевич Я. Основні етапи етнічної історії українців. К.: Родовід, 1991. – 4 ч. – С. 32-36; Націогенез, національне відродження, національна свідомість українців на зламі XVI–XVII ст. К.: Наука і культура. – 1993. – Вип. 26-27. – С. 44-53.
- Гуслистый К. До питання про утворення української нації. – К., 1967;
- Сергієнко Г. Етапи формування і розвитку української народності. К.: УІЖ. – 1985. – № 10; Історія України. Курс лекцій (під редакцією Л. Мельника). – К., 1991. – Т. I. Рибалка І. Історія України. – К., 1991. – Т. I.
- Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. – К., 1991.
- Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Наука про міжнародні відносини (базові категорії, методи, концепції): Навч. посібник. – Рівне, 2007.
- Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Концептуальні основи теорії політики: Навч. посібник. – Рівне, 2008.
- Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К., 2002.

Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник. – 2-е вид., доп. – К., 2004.

Троян С.С. Теоретичні підходи до розуміння та вивчення міжнародних відносин у шкільному курсі нової історії // Історія та правознавство (Проблеми змісту шкільного курсу нової історії). – 2005. – Грудень. – № 34–36 (62–64).

Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К., 2004.

Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

Європейська політика сусідства // Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посібник / За ред. Ю.Г.Козак. – К., 2005. – С.320-34

Войтенко І. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Войтенко // Стратегічні пріоритети. – №4. – 2009.

Як працює Європейський Союз: Довідник інституцій ЄС. – К.: ТОВ «Мекс», 2008. – 48 с.

Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский Союз. – М.: Наука, 2002.

Иванов И. Расширение Евросоюза: сценарий, проблемы, последствия / И. Иванов // МЭМО. – №9. – М., 1998

Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. - К.: Ін Юре, 2001.

Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. М. Энтина. — М., 2000.

Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право. — К., 2000.

Костенко М. Л., Лавренова Н. В. ЕС после Маастрихта: федерация, конфедерация или международная организация // Государство и право. — 1994. — № 4. — С. 105–136.

Черленяк І.І. Про методіку дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І.І. Черленяк // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4(9). – С. 121–128.

Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г. та ін. Глобальні трансформації та стратегії розвитку / О. Г. Білорус., Д. Г. Лук'яненко. –К.: ВІПОЛ, 1998.

Гальчинський А. Україна: поступ у майбутнє /А. Гальчинський. – К.: Основи, 1999. – 220

Андрійчук В. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Андрійчук, В. Волес. – К.: Основи, 2004. – 871 с.

Василенко С. Д. Європейський процес і Україна / С. Д. Василенко. – Одеса, 1996. – 136 с.

Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. / І. Я. Тодоров. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.

Вонсович О. Моделі інтеграції України до ЄС та механізми інтеграції до НАТО / О. Вонсович // Віче. – 2010. – № 8. – С. 5 – 9.

Кордон М. Співробітництво України з ЄС / М. Кордон. // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 1. – С. 10 – 13.

Борода М. Україна має вибір // Вісник центру. – 2010. – №15(478). – С. 8.
Ремовська О. // О. Ремовська [електронний ресурс] – // Москва знову кличе Україну до Митного союзу:
<http://www.radiosvoboda.org/content/article/2306661.html>
Філоненко Р. Україна – ЄС: остаточний вибір засад розвитку держави // Віче. - 2007. №9 – 10 . – С. 45.

Допоміжна

Пріцак О. Що таке історія України? // Слово і час-1991. №1. -С.54.
Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. -К., 1994 Т.1. -С. 45
Брайчевський М.Ю. Вступ до історичної науки. К., 1995.
Бродель Ф. Свидетельство историка //Французскийежегодник. 1982. М., 1984.
Гаврилук В.В., Трикоз Н.А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход) // СОЦИС. 2002. № 1.
Губман Б.Л. Смысл истории: Очерки современных западных концепций. М., 1991.
Дубин Б. В. Поколение: социологические границы понятия // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2002. № 2 (58).
Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків. 1995.
Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К., 2003.
Ульяновський В.І. Історія України. Авторська програма-конспект курсу. К., 1997
Чабан Н.А. Образ суверенної України у вербальному втіленні. Автореферат канд. дис. К., 1997.
Шамис Е. Теория поколений // Директор по персоналу. 2008. <http://www.hr-director.ru/115>
Шамис Е., Антипов А. Теория поколений // Маркетинг Менеджмент. 2007. №6.
http://old.executive.ru/publications/specialization/newfolder8086/article_5457/
N. Howe, W. Strauss. – New York: Quill, 1992.
Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003. – 384 с.
Литвин В. // В. Литвин [електронний ресурс] – //«Другий кошик» ОБСЄ: невикористані можливості співпраці з СНД: <http://chairman.rada.gov.ua/>

3. Форма підсумкового контролю успішності навчання – ЗАЛІК

Контроль знань здійснюється з метою встановлення рівня засвоєння магістрами теоретичного матеріалу та практичних навичок, що передбачені навчальною програмою дисципліни і включає такі форми:

- поточний контроль;
- модульний контроль;
- підсумковий контроль;
- ректорський контроль.

Поточний контроль передбачає перевірку знань на семінарах (обговорення, повідомлення, реферати, тести тощо).

Модульний контроль передбачає проведення контрольних робіт за наслідками вивченого матеріалу навчальних тем кожного змістового модуля.

Підсумковий контроль передбачає залік. Для студентів всіх форм навчання передбачається написання контрольної роботи і реферату.

4. Засоби діагностики успішності навчання

Формами діагностики успішності навчання є поточне опитування, контрольні роботи, тестування. Крім того, магістри оцінюються за вміння написання рефератів, наукових (публіцистичних) статей (повідомлень, тез), за участь у науково-практичних конференціях.

Засобами діагностики успішності навчання є:

- усна відповідь на семінарських заняттях та колоквіумах;
- поточні контрольні роботи; тестування;
- публікації у наукових виданнях, доповіді та повідомлення на наукових конференціях різного рівня;
- участь у наукових гуртках та проблемних групах;
- участь у розробці навчально – методичних матеріалів;
- підготовка рефератів, доповідей;
- розв’язання завдань;
- самостійна та індивідуальна робота із змістового модулю;
- модульна контрольна робота.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

Галузь знань 0203 – Гуманітарні науки

Напрямок підготовки /спеціальність 6.020302 «Історія», «Філософія»,
«Інтелектуальна власність»

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –2	Галузь знань 0203 – гуманітарні науки (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальності: 6.020302 – Історія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 54		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	14 год.	4 год
		Практичні, семінарські	
		16 год.	8 год.
		Лабораторні	
			.
		Самостійна робота	
		30 год.	46 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
Вид контролю: залік			

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Мета викладання курсу «Європейський вибір України».

Метою викладання навчальної дисципліни курсу «Європейський вибір України» є: глибокий і всебічний аналіз обґрунтованості європейського вибору України; готовність громадянського суспільства в Україні, яке повинно стати запорукою європейської інтеграції; вивчення історичного шляху становлення Європейського Союзу, його основоположні засади діяльності; зміст європейських стандартів в політичній, економічній, соціальній та гуманітарних сферах та головні напрямки досягнення їх Україною; показати переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

Для здійснення цієї мети буде забезпечено здійснення **наступних завдань**:

- узагальнення стану інтеграційних процесів в Україні. Визначення стратегічного курсу на вступ до Європейського Союзу;
- визначення пріоритетних напрямків міжнародної діяльності Української держави за часів незалежності на шляху до європейської інтеграції;
- вивчення історичного досвіду формування європейських інтеграційних об'єднань, юридичні та правові засади їх діяльності;
- досконало обґрунтувати переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу.

Основними завданнями вивчення дисципліни курсу «Європейський вибір України» є:

- на основі широкого залучення джерел та наукової літератури поглибити знання магістрів у визначенні об'єктивності європейського вибору України;
- визначити основні теоретичні поняття та терміни й вимагати від магістрами їх чіткого розуміння та вміння оперувати ними при відповідях на

семінарських заняттях, під час написання рефератів та індивідуальної роботи за дисципліною;

- сприяти виробленню наукового бачення процесів інтеграції;
- сформуванню вміння трактувати їх із позицій наукових принципів історизму, об'єктивності, всебічності, логічності та робити порівняльний аналіз, визначаючи загальне та відмінне, розвивати науковий підхід до різного роду джерел, критичне ставлення до отриманої інформації та самостійне їхнє переосмислення на основі вищезазначених наукових принципів;
- пробуджувати у магістрів інтерес до системного аналізу міжнародних відносин України; постійно використовувати виховні моменти, прививаючи магістрам повагу до історії свого народу, його державницьких та культурних надбань, національного виховання, стимулюючи у них прагнення бути свідомими громадянами своєї держави.

1.3. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми магістри повинні:

знати: понятійний та термінологічний апарат, що є основним для цієї дисципліни; глибоко усвідомлювати залежності розвитку державотворчих процесів в Україні від геополітичної ситуації, суспільно-політичної кон'юнктури, забезпечення інтеграційних устремлінь;

вміти: визначати основні форми і напрямки здійснення входження України до європейської спільноти, аналізувати державотворчі процеси і явища.

Програма навчальної дисципліни складається з 2 змістовних модулів.

2.4. Міждисциплінарні зв'язки. курсу «Європейський вибір України» тісно пов'язаний із загальними курсами, спецкурсами та спецсемінарами, що викладаються кафедрами історичних спеціальностей: «Новітня історія України», «Глобальні проблеми людської цивілізації», «Україна та імперська Росія».

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

Тема 1. Вступ до вивчення дисципліни.

Завдання курсу «європейський вибір України». Актуальність вивчення проблем інтеграції українського суспільства до європейського цивілізованого простору. Джерельна база дисципліни. Наукова література. Методологічні засади вивчення основних проблем курсу.

Обґрунтування об'єктивності усвідомленого цивілізованого європейського вибору України.

Діяльність владних структур щодо визначення стратегічних напрямків розвитку країни.

Ступінь усвідомлення у суспільстві європейського вектору розвитку. Динаміка змін громадської думки щодо європейської та євроатлантичної інтеграції;

Феномен українського Євромайдану та його вплив на політику влади.

Рекомендована література:

- В.Кремень, В.Ткаченко. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. Навчальний посібник. -К., «Видавничий центр ДрУк», 1998.
- Пріцак О. Що таке історія України? // Слово і час-1991. №1. -С.54.
- Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. -К., 1994 Т.1. -С. 45
- Коллінгвуд Р.Дж. Идея истории. Автобиография. М.,1980.
- Бердяев Н.А. Смысл истории. М., 1990.
- Бицилли П.М. Очерки теории исторической науки. Прага. 1925.
- Блок М. Аполлогия истории, или Ремесло историка. М., 1986.
- Брайчевський М.Ю. Вступ до історичної науки. К., 1995.
- Бродель Ф. Свидетельство историка //Французскийежегодник. 1982. М., 1984.
- Гаврилук В.В., Трикоз Н.А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход) // СОЦИС. 2002. № 1.
- Губман Б.Л. Смысл истории: Очерки современных западных концепций. М., 1991.
- Гумилёв Л.Н. География этноса в исторический период. Л., 1990.
- Дубин Б. В. Поколение: социологические границы понятия // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2002. № 2 (58).

- Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків. 1995.
- Кареев Н.И. Общий ход всемирной истории: Очерки главнейших исторических эпох. Заокский. 1993.
- Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К., 2003.
- Левада Ю.А. Поколения XX века: возможности исследования // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2001. № 5 (55).
- Олейник А. Смена поколений в элите и стабильность социально-политической системы // Отечественные записки. 2008. № 4. <http://www.strana-oz.ru/?numid=45&article=1721>
- Смолій В.А. Проблеми історії ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Переяслав-Хмельницький. 2006.
- Тойнбі Дослідження історії: у 2-х томах. К., 1995.
- Ульяновський В.І. Історія України. Авторська програма-конспект курсу. К., 1997
- Чабан Н.А. Образ суверенної України у вербальному втіленні. Автореферат канд. дис. К., 1997.
- Шамис Е. Теория поколений // Директор по персоналу. 2008. <http://www.hr-director.ru/115>
- Шамис Е., Антипов А. Теория поколений // Маркетинг Менеджмент. 2007. №6. http://old.executive.ru/publications/specialization/newfolder8086/article_5457/
- N. Howe, W. Strauss. – New York: Quill, 1992.

Тема 2.

Рівень цивілізаційного розвитку України. Визначення геополітичного становища українських земель у історичній ретроспективі, цивілізаційна періодизація історії України.

Сучасні наукові погляди про шляхи цивілізаційного розвитку на землях України.

Етапи розвитку цивілізації українського народу.

Цивілізаційна приналежність України.

Український етнос на шляху розвитку цивілізації.

Рекомендована література:

1. Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії. Київ.: Наукова думка, 1990.
2. Грушевський М. Історія України-Руси. – К, 1991. – Т. I. – С. 16;
3. Хвойка В. Древние обитатели Поднепровья и их культура в доисторические времена. К.: 1913.

4. Петров В. Походження українського народу. – К., 1992.
5. Брайчевський М. Антський період в історії східних слов'ян // Археологія. – Т. 7. Дашкевич Я. Основні етапи етнічної історії українців. К.: Родовід, 1991. – 4 ч. – С. 32-36; Націогенез, національне відродження, національна свідомість українців на зламі XVI–XVII ст. К.: Наука і культура. – 1993. – Вип. 26-27. – С. 44-53.
6. Гуслистий К. До питання про утворення української нації. – К., 1967; Сергієнко Г. Етапи формування і розвитку української народності. К.: УДЖ. – 1985. – № 10; Історія України. Курс лекцій (під редакцією Л. Мельника). – К., 1991. – Т. I. Рибалка І. Історія України. – К., 1991. – Т. I.
7. Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. – К., 1991.
8. Хвойка В. Раскопки 1901 г. в области трипольской культуры //ЗРаО, 1904. – Т. 5. – Вып. 2. – С. 12-20; Шмаглий Н. Крупные трипольские поселения в междуречье Днепра и Южного Буга // Тез. докл. XVII конф. ИА АН УССР “Археологические исследования на Украине в 1976-1977 гг.” Ужгород, 1978. – С. 41-42.
9. Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период. К., 1990. – С. 5.
10. Бромлей Ю. Очерки территории этноса. – М., 1983;
11. Кравченко Н., Павленко Ю. Коментар до праці В. Петрова “Походження українського народу”. – К., 1992;
12. Україна в контексті цивілізаційного розвитку [Електронний ресурс] // Интконф. – 2008. – № 5. – Режим доступа : <http://intkonf.org/voron-n-b-ukrayina-v-konteksti-tsivilizatsiynogo-rozvitku/>
13. Цивілізаційний вибір українців очима Самуеля Ханнігтона та українців [Електронний ресурс] // Козацьке братство бойового звичаю Спас «Сокіл». – Режим доступа: http://www.spas.net.ua/index.php/library/artinc/l_zalitznyak

Тема 3.

Аналіз системи сучасних міжнародних відносин, їх історія становлення, головні пріоритетні напрямки міжнародних відносин суверенної України: політика добросусідства, система двосторонніх та багатосторонніх відносин України, стратегічне партнерство, взаємостосунки України із міжнародними організаціями, курс на європейську інтеграцію України, система асоційованого членства. Система сучасних міжнародних відносин.

Історія міжнародних відносин сучасної України. Пріоритетні напрямки міжнародних відносин суверенної України. Про

позаблоковий статус України.

Рекомендована література:

1. Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Наука про міжнародні відносини (базові категорії, методи, концепції): Навч. посібник. – Рівне, 2007.
2. Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Концептуальні основи теорії політики: Навч. посібник. – Рівне, 2008.
3. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К., 2002.
4. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник. – 2-е вид., доп. – К., 2004.
5. Троян С.С. Теоретичні підходи до розуміння та вивчення міжнародних відносин у шкільному курсі нової історії // Історія та правознавство (Проблеми змісту шкільного курсу нової історії). – 2005. – Грудень. – № 34–36 (62–64).
6. Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К., 2004.
7. 1. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
8. 2. Соловйова Р.П. Міжнародна політика незалежної України [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2012/Istoria/2_111929.doc.htm
9. Стратегічне партнерство України. Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
10. Знахоренко О. Стратегічне партнерство у українсько-польських відносинах: державно-політичний та військовий аспекти // Людина і політика. – 2004. – №3.
11. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1993– 2003). – К.: Генеза, 2004. – 616 с.
12. Зовнішня політика України 2006 р.: стратегічні оцінки, прогнози та перспективи. – К.: ВД Стилос, 2007. – 272 с.
13. Зовнішня політика України 2007 р.: стратегічні оцінки, прогнози та перспективи. – К.: ВД Стилос, 2008. – 272 с.
14. Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. О. С. Кучика. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Знання, 2007. – 749 с.
15. Україна в міжнародних відносинах ХХ ст. / За ред. Я. Й. Малика, М. З. Мальського. – Л.: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 372 с.
16. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин: Підручник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Вид.-поліграф, центр "Київський університет", 2008. – 512 с.
17. Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – Х.: Фоліо, 2003. – 559 с.

18. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980– 2000 рр.): Підручник / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський та ін. – К.: Либідь, 2001. – 622 с.
19. Українська зовнішня політика та дипломатія: десять років незалежності // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 5 / За заг. ред. Б. І. Гуменюка, Л. С. Тупчієнка. – К.: Демід, 2001.
20. Жовква І.І. Питання стратегічного партнерства в українському науковому обігу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - № 32, част. I. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2002. – С. 117–124.
21. Стратегічне партнерство України. Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
22. Знахоренко О. Стратегічне партнерство у українсько-польських відносинах: державно-політичний та військовий аспекти // Людина і політика. – 2004. – №3.

Тема 4.

Історія створення та діяльності Європейського Союзу, етапи розширення ЄС, сучасні досягнення та проблеми ЄС.

Перші повоєнні інтеграційні об'єднання Європи.

Утворення Європейського Союзу.

Шляхи розширення Європейського Союзу.

Політико-правова система Європейського Союзу.

Рекомендована література:

1. Європейська політика сусідства // Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посібник / За ред. Ю.Г.Козак. – К., 2005. – С.320-34
2. Войтенко І. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Войтенко // Стратегічні пріоритети. – №4. – 2009.
3. Як працює Європейський Союз: Довідник інституцій ЄС. – К.: ТОВ «Мекс», 2008. – 48 с.
4. Мировая экономика: Учебник / Под ред. проф. А. С. Булатова – М.: Юрист, 2003.
5. Кузякин А. П., Семичев М. А. Мировая экономика: Учебное пособие / А. П. Кузякин, М. А. Семичев – М.: ТК Велби, Проспект, 2003.
6. Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский Союз. – М.: Наука, 2002.

7. Иванов И. Расширение Евросоюза: сценарий, проблемы, последствия / И. Иванов // МЭМО. – №9. – М., 1998
8. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция / В.Г. Шемятенков. – М. : Международные отношения, 2003
9. Борко Ю.А. Что такое Европейский Союз / Ю.А. Борко. – М., 2000
10. Договор о Европейском Союзе. Консолидированная версия. – М., 2001

Тема 5.

Аналіз діяльності країн-засновників ЄС із узгодження головних принципів інтеграційного об'єднання, головний зміст Маастріхтської угоди про утворення ЄС, критерії членства в Європейському Союзі. Копенгагенська угода, формування зони вільної торгівлі, безвізового режиму, зони функціонування ЄВРО, створення та функціонування керівних органів ЄС. Лісабонська угода. Проблеми розробки та прийняття конституції ЄС. Основні засади утворення Європейського Союзу. Маастрихтська угода. Копенгагенські критерії членства в ЄС. Лісабонський договір. Структура ЄС та Керівні органи ЄС.

Рекомендована література:

1. Савельєв Є. Передумови поглиблення і прискорення європейської інтеграції науки // Журнал європейської економіки. – 2006. – № 2. – С.111 – 119.
2. Путівник по Лісабонському договору [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/lisbon treaty_uk.pdf
3. Надія Попадюк. Лісабонський договір: нові можливості для євроінтеграції України крізь призму компромісу[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2008/01/29/3358920/>
4. Дідікін Антон. Лісабонський договір і реформа правової системи Європейського Союзу.// Юридичний журнал – 2010. – № 1.
5. Гладенко О. М. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. О. М. Гладенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 1 (11). – С. 73–77.
6. Тюшка Андрій Васильович. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність / А. В. Тюшка. – К. : "К.І.С", 2007. – 228 с.
7. Ніколас Мусис. Все про спільні політики Європейського Союзу/ Пер. з англійської – К. – "КІС", 2005. – 466 с.
8. Будкін В. Проблеми і перспективи співробітництва між Європейським союзом та Україною // Економіка України. – 2000.– №9. - С.82-90.

9. Герчикова А.А. Международные экономические организации. М. : 2001. – С. 236-243.
10. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. - К.: Ін Юре, 2001.
11. Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. М. Энтина. — М., 2000.
12. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право. — К., 2000.
13. Костенко М. Л., Лавренова Н. В. ЕС после Маастрихта: федерация, конфедерация или международная организация // Государство и право. — 1994. — № 4. — С. 105–136.
14. Опришко В. Ф., Омельченко А. В., Фастовець А. С. Право Європейського Союзу: Загальна частина. — К., 2002.
15. Основы права Европейского Союза: Учеб. пособие / Под ред. С. Ю. Кашкина. — М., 1997.
16. Петров Р. А., Опейда З. Й. та ін. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. — Донецьк, 2001.

Тема 6.

Європейська стандартизація. Шляхи досягнення європейських стандартів шляхи їх імплементації в Україні. Головні вимоги до системи вироблення європейських стандартів. Діяльність інституцій із розробки та контролю за дотриманням вимог європейських стандартів. Основні вимоги європейських стандартів в політичному житті, економіці, соціальній, гуманітарній сферах, екології, імплементації європейських стандартів в Україні: досягнення та проблеми. Європейська стандартизація сьогодні. Європейський комітет із стандартизації (СЕН). Соціальні стандарти ЄС. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні. Екологічні стандарти. Гуманітарні європейські стандарти. Діяльність ЮНЕСКО.

Рекомендована література:

1. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій (колективна науково-аналітична монографія) / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2006. – 355 с.
2. Новікова О.Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізм державного регулювання: монографія / О.Ф. Новікова, С.М. Гріневська, Л.Л. Шамілева / НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2009. – 220 с.

3. Очікувана чисельність наявного населення на 1 січня 2010 року та середня за 2009 рік // Експрес-випуск Державного комітету статистики України № 275 від 25.12.2009 р.
4. Потехін О., Врадій О. Україна – Європейський Союз: соціальний вимір // <http://срсfru.org.ua/projects/foreignpolicy/papers/0207>
5. Черленяк І.І. Про методику дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І.І. Черленяк // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4(9). – С. 121–128.
6. Соціальна робота в Україні. Перші кроки. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2000. – 236 с.
7. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. – К.: Фенікс, 2000. – 400 с.
8. Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 236 с.
9. Сташків Б. Предмет права соціального забезпечення: погляд на проблему // Право України. – 2000. – № 9. – С. 71-73.
10. Воробей П.А. Соціальна політика держави в контексті міжнародної інтеграції // Четверта щорічна міжнародна науково-практична конференція «Право і суспільство: актуальні проблеми взаємодії». – 22-24 травня 2003 р. – Вінниця, 2003. – С. 91-93.
11. Дікон Б., Халс М., Стапс П. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / Пер. з англ. – К.: Основа, 1999. – 346 с.
12. Відомості Верховної Ради. -1998. – № 23.- С.121–122.
13. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.
14. Ревенко А. Як ми живемо: самооцінка населення // Дзеркало тижн. – 2005. - № 34. – 3 вересня. –С. 7-8.
15. Литвин В.М. Сучасна політична ситуація в Україні. З вступу в Асоціацію з міжнародних питань (Прага, Чехія) 9 лютого 2005 року // Голос України. – 2005. – 11 лютого. - № 26. –С. 1–3.
16. Шангіна Л. Після свята: повідомлення про стан розрахунків за кредитом // Дзеркало тижня. - № 33. – 27 серпня. – С. 3–4.
17. Сеидов В. Средство массовой коммуникации в системе международных отношений // Информация. Дипломатия. Психология. – М.: Мысль, 2002. – 380 с.
18. Грейсон Д.К., О'Делл К. Американский менеджмент на пороге XXI века. – М.: Мысль, 1991. -319 с.
19. <http://www.politic.org.ua>
20. http://www.uk.wikipedia.org/.../Європейські_стандарти_вики...
21. <http://www.news.finance.ua/ua/~1/0/all/2011/07/.../244071>
22. <http://www.cenorm.be>.

Тема 7

Динаміка змін відношення українського суспільства до європейської та євроатлантичної інтеграції країни; відношення основних категорій населення до євро вибору України: бізнес-еліти, наукової та творчої інтелігенції, політичних партій та громадських організацій, представників ЗМІ, пересічних громадян, територіальні, вікові особливості.

Відношення еліт до євроінтеграції. Відношення політичних та громадських організацій. Роль і місце ЗМІ. Відношення пересічних громадян.

Рекомендована література:

1. Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г. та ін. Глобальні трансформації та стратегії розвитку / О. Г. Білорус., Д. Г. Лук'яненко. – К.: ВІПОЛ, 1998.
2. Гальчинський А. Україна: поступ у майбутнє / А. Гальчинський. – К.: Основи, 1999. – 220 с.
3. Андрійчук В. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Андрійчук, В. Волес. – К.: Основи, 2004. – 871 с.
4. Василенко С. Д. Європейський процес і Україна / С. Д. Василенко. – Одеса, 1996. – 136 с.
5. Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. / І. Я. Тодоров. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.
6. Вонсович О. Моделі інтеграції України до ЄС та механізми інтеграції до НАТО / О. Вонсович // Віче. – 2010. – № 8. – С. 5 – 9.
7. Кордон М. Співробітництво України з ЄС / М. Кордон. // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 1. – С. 10 – 13.

Тема 8

Переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу. Усвідомленість вибору головних інтеграційних шляхів України. Нинішній стан Європейського Союзу та перспективи членства України.

Переваги та ризики інтеграції. Головні фактори євроінтеграції України. Відношення українського суспільства до європейської та євроатлантичної інтеграції. Динаміка змін громадської думки щодо інтеграції України до ЄСю

Рекомендована література:

1. Борода М. Україна має вибір // Вісник центру. – 2010. – №15(478). – С. 8.
2. Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003. – 384 с.
3. Литвин В. // В. Литвин [електронний ресурс] – //«Другий кошик» ОБСЄ: невикористані можливості співпраці з СНД: <http://chairman.rada.gov.ua/>
4. Ремовська О. // О. Ремовська [електронний ресурс] – // Москва знову кличе Україну до Митного союзу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2306661.html>
5. Філоненко Р. Україна – ЄС: остаточний вибір засад розвитку держави // Віче. - 2007. №9 – 10 . – С. 45.

Структура та обсяг годин за темами курсу (стаціонарна форма)

з/п	Тема	Кількість годин								Форма контролю знань залік
		Усього	Аудиторні					Самостійна робота	Модульний контроль	
			Лекції	Консультації	Семинари	Контрольні	Усього			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Вступна лекція. Характеристика курсу. Визначення понять. Методологія висвітлення курсу.	3	2	1			3			
2.	Формування громадянського суспільства, як запорука забезпечення входження України до європейської спільноти	6	2	1	2		5	1		
3.	Українське суспільство на шляху до європейського цивілізаційного простору.	6	2	1	2		5	1		Круглий стіл за участі старшокласників міста
4.	Сучасна Україна у міжнародній спільноті.	7	2	1	2		5		2	
5.	Європейський Союз: історія і сучасність.	6	2	1	2		5	1		
6.	Юридичні та правові засади Євросоюзу.	7	2	1	2	2	7			
7.	Європейські стандарти та шляхи їх досягнення Україною.	6	2	1	2		5	1		
9.	Проблеми та шляхи здійснення європейської інтеграції України	8	2	1	2	2	6		2	симпозіум
10.	Сучасний стан європейської та євроатлантичної інтеграції.	5	2	1	2		5			вебінар

Всього	54	20	10	18				4	Залік 2
--------	----	----	----	----	--	--	--	---	---------

Структура та обсяг годин за темами курсу (заочна форма)

№ з/п	Тема	Кількість годин								Форма контролю знань залік
		Усього	Аудиторні					Самостійна робота	Модульний контроль	
			Лекції	Консультації	Семінари	Контрольні	Усього			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Вступна лекція. Характеристика курсу. Визначення понять. Методологія висвітлення курсу. Геополітичне становище України	6	2	1	2		5	2	1	
2.	Сучасна Україна у міжнародній спільноті. Євроінтеграційні устремління України	5	2		2		4	2	1	
3.	Юридичні та правові засади Євросоюзу. Європейські стандарти та шляхи їх досягнення Україною.	6	2		2	1	5	2	1	
4.	Проблеми здійснення європейської інтеграції України.	6	2	1	2		5	2	1	
5.	Можливі альтернативні шляхи інтеграції України: порівняльний аналіз.	5	2		2		4	2	1	
6.	Переваги та ризики інтеграції України до світового цивілізаційного простору.	6	2		2	1	5	2	1	
Всього		40	12	2	12	2	28	12	6	6

5. ТЕМАТИКА І ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Вступ до вивчення дисципліни.

Логіка викладу:

1. Завдання курсу «Європейський вибір України».
2. Обґрунтування об'єктивності усвідомленого цивілізованого європейського вибору України.
3. Діяльність владних структур щодо визначення стратегічних напрямків розвитку країни.

Рекомендована література:

- В.Кремень, В.Ткаченко. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. Навчальний посібник. -К., «Видавничий центр ДрУк», 1998.
- Пріцак О. Що таке історія України? // Слово і час-1991. №1. -С.54.
- Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. -К., 1994 Т.1. -С. 45
- Коллінгвуд Р.Дж. Идея истории. Автобиография. М.,1980.
- Бердяев Н.А. Смысл истории. М., 1990.
- Бицилли П.М. Очерки теории исторической науки. Прага. 1925.
- Блок М. Аполлогия истории, или Ремесло историка. М., 1986.
- Брайчевський М.Ю. Вступ до історичної науки. К., 1995.
- Бродель Ф. Свидетельство историка //Французскийежегодник. 1982. М., 1984.
- Гаврилюк В.В., Трикоз Н.А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход) // СОЦИС. 2002. № 1.
- Губман Б.Л. Смысл истории: Очерки современных западных концепций. М., 1991.
- Гумилёв Л.Н. География этноса в исторический период. Л., 1990.
- Дубин Б. В. Поколение: социологические границы понятия // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2002. № 2 (58).
- Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків. 1995.
- Кареев Н.И. Общий ход всемирной истории: Очерки главнейших исторических эпох. Заокский. 1993.
- Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К., 2003.
- Левада Ю.А. Поколения XX века: возможности исследования // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2001. № 5 (55).

- Олейник А. Смена поколений в элите и стабильность социально-политической системы // Отечественные записки. 2008. № 4. <http://www.strana-oz.ru/?numid=45&article=1721>
- Смолий В.А. Проблеми історії ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Переяслав-Хмельницький. 2006.
- Тойнбі Дослідження історії: у 2-х томах. К., 1995.
- Ульяновський В.І. Історія України. Авторська програма-конспект курсу. К., 1997
- Чабан Н.А. Образ суверенної України у вербальному втіленні. Автореферат канд. дис. К., 1997.
- Шамис Е. Теория поколений // Директор по персоналу. 2008. <http://www.hr-director.ru/115>
- Шамис Е., Антипов А. Теория поколений // Маркетинг Менеджмент. 2007. №6. http://old.executive.ru/publications/specialization/newfolder8086/article_5457/
- N. Howe, W. Strauss. – New York: Quill, 1992.

Тема 2. Цивілізаційний розвиток України в історичній ретроспективі.

Логіка викладу:

1. Сучасні наукові погляди про шляхи цивілізаційного розвитку на землях України.
2. Етапи розвитку цивілізації українського народу.
3. Цивілізаційна приналежність України.
4. Український етнос на шляху розвитку цивілізації.

Формування громадянського суспільства – важлива ознака сучасної цивілізації

Для формування громадянського суспільства необхідно, насамперед, виховання розуміння суспільного поступу як процесу самоорганізації людей, де вирішальними є - усвідомлення історичного досвіду та правильне розуміння суспільного прогресу. Поряд з об'єктивними чинниками самовідтворення народу на рівні великого суспільства-держави, якими є необхідна чисельність, відповідна геополітична ситуація, чи не найбільш важливими є суб'єктивні фактори – самоусвідомлення, ідеологічна єдність і політична воля.

Розуміння історичного процесу, СВОГО місця в них, покладає на особистість велику відповідальність за аналіз та узагальнення досвіду минулих поколінь, за визначення стереотипів своєї поведінки в даній конкретній політичній ситуації. Причому, «індивід повинен пройти шлях від покори нав'язаним йому стереотипам поведінки до усвідомлення необхідності певного типу поведінки». Тобто має відбутися перехід від зовнішньої регуляції поведінки індивідуума до внутрішньої саморегуляції. Це відбувається тоді, коли культурні норми і традиції, засвоєні індивідуумом, стають внутрішньо притаманними йому орієнтирами поведінки.

Для внутрішньої саморегуляції переважною є орієнтація на зіставлені моделі своєї поведінки із загальноприйнятою системою засвоєних і усвідомлених ним цінностей, норм, принципів, взірців. Для такого індивідуума притаманне почуття персональної свідомості, автономія особистості стосовно громади, Такі якості формуються єдністю і погодженістю дій у суспільстві, тобто самою соціальною організацією суспільства.

Водночас ми бачимо, яго на певних ступенях соціальної організації суспільства, особливо на її нижчих щаблях, формування особистості здійснюється за допомогою примусу і насильства і, на рівні підсвідомості, під впливом масової культури.

Формування громадянського суспільства на основі формування історичної свідомості індивідуума передбачає створення такого типу знань, мислення, переконань та конкретних дій, які б незалежно від соціальної регуляції та соціального контролю, чітко проявлялися на власному ґрунті, які були б інтегровані в суспільну традицію, культуру, відповідали б повній автономії особистості, яка відповідає демократичному суспільству.

Безумовно, цей процес довготривалий, оскільки суспільство як система, розвивається поетапно, як складний соціальний механізм і не може за короткий час перебудуватися. Отже формування історичної свідомості повинно враховувати поступовість у здійсненні остаточної мети.

Спроби нав'язування суспільству форм соціальної організації, неадекватних традиційному типу культури і рівню розвитку індивіда, призводить до зниження ефективності, послаблення соціального контролю, дезорганізації суспільства, розпаду й деградації особистості і, в кінцевому підсумку, до відкидання її на більш ранні етапи духовного становлення. Тобто, можна зробити висновок, що в наші час слід дуже уважно підходити до визначення критеріїв формування громадянина України.

Формування історичної свідомості конче необхідно для створення в Україні справжнього громадянського суспільства, ознаками якого є плюралістичність, розмаїття укладів життя людей у ньому і відповідно інтересів та пріоритетів. Громадянське суспільство - це певний механізм неформального соціального партнерства, який уможливує підтримання балансу існуючих інтересів у суспільстві та їх реалізацію. Історично свідома особистість небайдужа до становища у суспільстві, вона активно впливає на перебіг подій не лише у політичній сфері, а й у сфері економіки, вона утверджує високі норми моралі, кращі традиції, має чіткі правові, духовні, ідеологічні орієнтири.

Розвиток громадянського суспільства є важливим напрямком демократичної модернізації, умовою і засадою відповідального врядування, соціальної стабільності та національної безпеки. Суттєвими ознаками такого розвитку слід визнати належну ступінь «роздержавлення» приватного життя громадян, відокремлення його від казенного офіціозу державної бюрократії, багатоманітність форм його виявлення, існування такої площини життєдіяльності суспільства, яка не є державно-політичною, перебуває поза сферою впливу держави, за межами її директивного регулювання й регламентації.

Головною складовою цього процесу є думка про консолідацію нинішнього українського суспільства. Без такої консолідації неможливо подолати економічну кризу, збудувати цивілізовану, демократичну державу.

Отже для формування громадянського суспільства необхідно такий рівень історичної свідомості, який включав би такі головні складові:

- по-перше, формування глибоких історичних знань, які повинні включати насамперед знання про свою приналежність до українського етносу, свого походження, головні етапи історичної періодизації історії України, зародження та реалізація ідеї української державності, головні події історичних процесів на землях України. Без ідеологічної заангажованості висвітлювати головний зміст подій, їх причини та наслідки.
- Другою важливою підйомою формування історичної свідомості є виховання глибоких історичних переконань. Це відбувається в ході свідомого освоєння знань, утвердження вміння їх аргументованого захисту, викладу на конференціях, в ході диспутів, позакласних та поза аудиторних занять.
- І третє, історична свідомість, що сформована в час набуття знань, здобутих переконань повинна знайти реалізацію в ході практичних дій, тільки при таких обставинах ми можемо стверджувати про наявність історичної свідомості.

В цьому плані виділяється декілька рівнів свідомості: соціальна, трудова, екологічна, правова активність, причетність до даного соціуму, патріотизм, наявність почуття «малої Батьківщини» тощо.

Все це є безумовною складовою формування громадянськості, як станової ідеї виховного процесу в суверенній Україні. Варто зазначити, що цей процес відбувається у конкретних соціально-економічних та політичних умовах. Має свою специфіку.

Для формування громадянського варто уважно вивчити досвід минулих поколінь. Найближчим для нас є дослідження подій, фактів, постатей бурхливого ХХ століття, що на сьогодні є однією з найважливіших наукових проблем історичної науки. Це викликано цілим рядом факторів. Зокрема, надзвичайною складною палітрою перебігу подій, серед яких дві

світові війни, розкол світу на полярні сторони, виникнення та становлення незалежних держав, грандіозними науково-технічними відкриттями, які якісно перебудували всю систему продуктивних сил, а відтак і виробничих відносин. Варто зазначити надзвичайну політизацію історичних пошуків та висновків науковців, які вивчають різні періоди історії ХХ століття.

Існує дискусія щодо періодизації цього надзвичайно важливого відтинку історії розвитку українського суспільства. Є різні підходи до визначення основних етапів розвитку суспільно-політичних та соціально-економічних відносин, які визначали розвиток історичних процесів впродовж ХХ століття. Вони визначаються глобальними та локальними характеристиками, місцевими відмінностями, науковими та теоретичними підходами історичних шкіл, окремих істориків. Якщо підходити до цього процесу з позицій україноцентризму, тобто безпосередньо історії України, то можна на тлі історичної епохи ХХ ст. може виокремити такі періоди:

- Україна на початку ХХ століття (1900 – 1917 рр.).
- Україна в час революційних перетворень 1917-1921 рр.
- Україна – передвоєнна (1921-1939 рр.)
- Україна в роки Другої світової та Великої Вітчизняної війни (1939-1945 рр.)
- Україна повоєнна (1944-1953 рр.)
- Україна в роки «відлиги» (1953 – 1964 рр.)
- Україна в 1964 - першій половині 80-х років.
- Україна в роки перебудови (1985 – 1991 рр.)
- Україна – незалежна держава.

Кожен з цих історичних періодів має свою унікальну специфіку, а відтак дуже часто отримує далеко не однозначну оцінку з боку тих чи інших політичних діячів, істориків, політологів. І все це лавиною сиплеться на голови пересічних громадян і, особливо, молодого покоління.

Візьмемо для прикладу, можливо найбільш бездискусійний, на перший погляд, відтинок української історії «Україна на початку ХХ століття (1900 – 1917 рр.)».

Це період, який характеризується розвитком українського суспільства в складі двох імперій Російської та Австро-Угорської, які врешті решт стали по обидві сторони барикад в часи першої світової війни, а відтак українське населення стало учасником братовбивчої різни. Це час досягнення капіталізмом своєї вищої стадії. Період загострення політичних, економічних протиріч між працею і капіталом. Це час появи політичних партій, громадських організацій, представницьких органів, виникнення організованого національного руху, піднесення національної культури, освіти.

В цей час значно наростають економічні виступи населення, які набувають політичного характеру. Це час першої російської революції, важливі події якої відбуваються і в Україні, час бойових дій Першої світової війни, військовий театр якої відбувався на українських землях. Однак залишаються проблемними питання для українських істориків при вивченні цього часу:

- оцінки лібералізації суспільного життя в Україні після першої російської революції;
- неоднозначні погляди на столипінські реформи;
- причини та характер Першої світової війни;
- характер наростання революційних подій;
- оцінки діяльності українських політичних партій;
- становлення єврейського питання;
- роль і місце січових стрільців;
- польське питання на теренах західної України тощо.

Ще більше дискусійних питань залишається при дослідженні революційних подій в Україні, довоєнного періоду, років Другої світової війни та, власне, всіх етапів новітньої історії нашої Батьківщини.

2.Нові підходи у визначенні парадигми дослідження цивілізації.

Звичайно, насамперед, мова йде про радикальну зміну парадигми історичного пошуку. Коли в центрі поставлена історія українського народу, хоча ми розуміємо, що така спроба є далеко не повною, адже це лише один головних напрямків, які повинні враховуватися серйозними дослідниками історичних процесів.

В цьому плані варто зазначити про існування у сучасних історико-філософських поглядах поняття диспозиції «вони – ми», які формально можна представити у вигляді «квадрату Греймаса»:

Проаналізуємо позиції вершин цього квадрату і прийдемо до висновку, що жодна з них не є повним, адекватним історичним реаліям висвітленням подій, фактів і особливо висновків того чи іншого історичного відрізка розвитку людської цивілізації, тим паче окремої країни чи народу.

Висновок тут лежить на поверхні: остаточний повна і об'єктивна оцінка лежить саме на перетині цих чотирьох, хай навіть найбільш важливих з позицій їх авторів, точок зору.

Отже, саме цю позицію щодо врахування основних проблем дослідження історії ХХ століття з різних точок зору, а саме з диспозиції «вони – ми», я би назвав однією із найперших особливостей цього процесу.

Вони окреслені у працях цілого ряду дослідників новітньої історії України, кореспондуються з висновками істориків зарубіжжя. Серед них, вважаю за доцільне виділити роботи Валерія Смолія, Володимира Литвина, Василя Ульяновського, в матеріалах Всеукраїнської наукової конференції в м. Харків «Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи».

Тобто, глибоке вивчення і опрацювання проблемних питань всіх етапів життя українського суспільства, їх об'єктивне і неупереджене висвітлення це один із висновків щодо актуалізації історичного пошуку сучасних дослідників і повинні враховуватися організаторами навчального процесу при формуванні історичної свідомості підростаючого покоління.

Рекомендована література:

Українська народність: нариси соціально*економічної і етно-політичної історії. Київ.: Наукова думка, 1990.

Грушевський М. Історія України-Руси. – К, 1991. – Т. I. – С. 16;

Хвойка В. Древние обитатели Поднепровья и их культура в доисторические времена. К.: 1913.

Петров В. Походження українського народу. – К., 1992.

Брайчевський М. Антський період в історії східних слов'ян // Археологія. – Т. 7. Дашкевич Я. Основні етапи етнічної історії українців. К.: Родовід, 1991. – 4 ч. – С. 32-36; Націогенез, національне відродження, національна свідомість українців на зламі XVI–XVII ст. К.: Наука і культура. – 1993. – Вип. 26-27. – С. 44-53.

Гуслистий К. До питання про утворення української нації. – К., 1967;

Сергієнко Г. Етапи формування і розвитку української народності. К.: УІЖ. – 1985. – № 10; Історія України. Курс лекцій (під редакцією Л. Мельника). – К., 1991. – Т. I. Рибалка І. Історія України. – К., 1991. – Т. I.

Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. – К., 1991.

Хвойка В. Раскопки 1901 г. в области трипольской культуры //ЗРаО, 1904. – Т. 5. – Вып. 2. – С. 12-20; Шмаглий Н. Крупные трипольские поселения в междуречье Днепра и Южного Буга // Тез. докл. XVII конф. ИА АН УССР “Археологические исследования на Украине в 1976-1977 гг.” Ужгород, 1978. – С. 41-42.

Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период. К., 1990. – С. 5.

Бромлей Ю. Очерки территории этноса. – М., 1983;

Кравченко Н., Павленко Ю. Коментар до праці В. Петрова “Походження українського народу”. – К., 1992;

Україна в контексті цивілізаційного розвитку [Електронний ресурс] // Интконф. –2008. – № 5. – Режим доступу : <http://intkonf.org/voron-n-b-ukrayina-v-konteksti-tsvilizatsiynogo-rozvitku/>

Цивілізаційний вибір українців очима Самуеля Ханнігтона та українців [Електронний ресурс] // Козацьке братство бойового звичаю Спас «Сокіл». – Режим доступу: http://www.spas.net.ua/index.php/library/artinc/l_zaliznyak

Тема 3. Суверенна Україна в системі міжнародних відносин

Логіка викладу:

1. Система сучасних міжнародних відносин
2. Історія міжнародних відносин сучасної України
3. Пріоритетні напрямки міжнародних відносин суверенної України
4. Про позаблоковий статус України

На першому етапі, який тривав протягом першої половини 1990-х років, коли формувалися передумови для використання інструмента стратегічного партнерства в зовнішній політиці України, категорія „стратегічне партнерство” знайшла відображення у деяких офіційних документах, зокрема у Постанові Верховної Ради України „Про Основні напрями зовнішньої політики України”.

На другому етапі, який тривав у другій половині 1990-х років, застосування категорії “стратегічне партнерство” перейшло у суто практичну площину зовнішньополітичної діяльності України. Стратегічне партнерство стало одним із головних інструментів становлення та розвитку двосторонніх відносин України з державами світу.

Практика проголошення відносин стратегічного партнерства у цей період відзначалася певними особливостями. По-перше, слід відзначити загальну хаотичність проголошення відносин стратегічного партнерства України. По-друге, такі відносини проголошувались в умовах відсутності концептуального визначення стратегічного партнерства та встановлених критеріїв віднесення іноземних держав до категорії стратегічних партнерів України. По-третє, невизначеною залишалась загальна мета застосування інструмента стратегічного партнерства в зовнішній політиці України. По-

четверте, можна стверджувати про здебільшого кон'юнктурний підхід до використання інструмента стратегічного партнерства в зовнішній політиці України (часто цей інструмент застосовувався з метою приховати відсутність реальних успіхів у розвитку відносин України з тією чи іншою державою). По-п'яте, протягом усього згаданого періоду не проводилась регулярна верифікація (пряма чи опосередкована) проголошених відносин стратегічного партнерства та оцінка ефективності використання цього інструмента в зовнішній політиці України.

З огляду на ці особливості, усі проголошені за цей час стратегічні партнери визначаються автором як номінальні, а не реальні стратегічні партнери України.

Можна виділити дві категорії таких номінальних стратегічних (особливих) партнерів України. До першої категорії належать ті держави, відносини стратегічного (особливого) партнерства з якими закріплені в політично та юридично зобов'язуючих двосторонніх документах (деклараціях або договорах). Серед них: Республіка Польща, Російська Федерація, Азербайджанська Республіка, Сполучені Штати Америки, Канада та Грузія.

До другої категорії належать держави, відносини стратегічного партнерства з якими проголошені в усних заявах уповноваженими на це особами України. До таких держав автор відносить КНР та Німеччину.

Протягом третього етапу розвитку інструмента стратегічного партнерства, який триває, починаючи з 2000 року, у зовнішній політиці України з'являється тенденція до опосередкованої верифікації раніше проголошених відносин номінального стратегічного партнерства шляхом „відсіювання” тих, які на практиці стратегічними не виявились.

Така верифікація, не будучи заздалегідь детермінованим процесом, здійснювалась опосередкованим чином внаслідок того, як особи, причетні до формування та реалізації зовнішньої політики України, усвідомлювали

неприйнятність попередньої практики використання інструмента стратегічного партнерства.

При цьому існувало, як мінімум, дві форми подібної верифікації: згадування /не згадування номінальних стратегічних партнерів України у політичних виступах Президента України та Міністра закордонних справ України; візити (їхня кількість) / відсутність візитів до держав-номінальних стратегічних партнерів України.

Результати такої опосередкованої верифікації дозволили визначити, що стратегічними (особливими) партнерами України на даному етапі визначаються лише три держави – США, РФ та Польща, а також дві міжнародні організації – ЄС та НАТО.

2. Двосторонні відносини, стратегічне партнерство

Україна визначає свої зовнішньополітичні пріоритети і вибудовує систему двосторонніх відносин та відносин стратегічного партнерства у трьох головних вимірах – на рівні інтеграційних процесів з Європейським Союзом, на рівні країн-глобальних гравців (США, РФ, КНР) та на регіональному рівні (Польща, Туреччина та інші). Усі ці магістральні напрями української зовнішньої політики є самодостатніми та водночас взаємодоповнювальними [2, 112].

Інтеграція до ЄС поряд із вирішенням зовнішньополітичних завдань передбачає проведення радикальних внутрішніх реформ з метою наближення до європейських економічних, соціально-політичних, правових стандартів.

Головною об'єднувальною метою стратегічних відносин з глобальними державами є посилення міжнародних гарантій безпеки України для збереження її суверенітету, територіальної цілісності, демократичного поступу і економічного розвитку. Відносини України з кожним з глобальних партнерів мають свою специфіку, акцентують на конкретних напрямках співробітництва з метою вирішення чітко окреслених стратегічних завдань.

Так, стратегічне партнерство України з РФ є, зокрема, одним з вагомих чинників стабільності на континенті та важливим елементом архітектури

загальноєвропейської безпеки. Поглиблення стратегічного партнерства зі США підтверджує актуальність міжнародних гарантій безпеки для України, а нещодавно встановлені відносини стратегічного партнерства з КНР відбивають нові можливості широкого економічного співробітництва.

Розвиток відносин стратегічного партнерства України з Польщею, Туреччиною та рядом інших країн є принциповим для забезпечення стабільності в Центральній та Східній Європі та на Чорноморському просторі – регіонах життєво важливих інтересів нашої держави.

Відносини з ЄС є ключовим пріоритетом зовнішньої політики України та водночас стимулом внутрішніх трансформацій у країні. Стратегічний характер партнерства з Україною підтверджений спільними документами. Єдність стратегічних цілей обох сторін полягає у забезпеченні їх взаємовигідного динамічного і поступального розвитку на основі демократичних цінностей, формуванні системи стабільності і безпеки у східноєвропейському регіоні.

Включення України в систему стратегічного партнерства Європейського Союзу шляхом всебічної і глибокої інтеграції в європейські структури найбільше відповідає процесам перетворення її на сучасну, динамічну, розвинену, демократичну державу.

Стратегічне партнерство з ЄС Україна розглядає як важливий крок на шляху реалізації своїх євроінтеграційних цілей. Стратегічні відносини України з ЄС вибудовуються за політичними, економічними, юридичними напрямками, передбачають максимальну інтенсифікацію торговельних, соціальних, культурних зв'язків, поглиблення співробітництва у сфері безпеки, охоплюючи фактично усі можливі напрямки співробітництва. При цьому вони забезпечені ефективною системою механізмів їх реалізації, яка нині трансформується відповідно до нового формату стратегічного партнерства.

Завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію Україна – ЄС, включно з розширеною і всеосяжною Зоною вільної торгівлі, набуття нею

чинності мають забезпечити перехід до принципово нового етапу на шляху європейської інтеграції України як у політичному, так і в економічному вимірах. Створення всеосяжної ЗВТ з часом дозволить Україні економічно інтегруватися в Європейський економічний простір, уможливаючи вільний рух товарів, капіталів та послуг. Впровадження безвізового режиму між Україною та ЄС зробить реальним також вільне переміщення людей, що у сукупності означатиме практичне поширення на нашу державу «чотирьох свобод», які складають основу функціонування ЄС.

Стратегічне співробітництво України з ЄС у сфері безпеки будується шляхом участі нашої держави у спільних миротворчих операціях, у протидії піратству в рамках операції «Атланта», у врегулюванні «заморожених» конфліктів, зокрема, придністровського тощо.

Залучення України до Європейського енергетичного співтовариства, посилення співпраці з Європейською комісією відповідно до зобов'язань за договором Енергетичного співтовариства значно розширює формат стратегічного співробітництва в енергетичній галузі, сприяє надійності виконання Україною ролі транзитера газу до Європи.

Двосторонній формат стратегічного співробітництва з ЄС доповнюється багатостороннім форматом ініціативи «Східне партнерство», до якої, крім України, залучена низка східноєвропейських країн (Білорусь, Молдова, Грузія, Вірменія, Азербайджан), що сприяє формуванню системи регіонального партнерства під егідою ЄС.

Стратегічне партнерство України та Російської Федерації зафіксоване в ст. 1 Договору про дружбу, співробітництво і партнерство від 31 травня 1997 р.

Стратегічний характер відносин між Україною та РФ базується на наявності спільних інтересів у таких важливих сферах як зміцнення міжнародної та регіональної безпеки, здійснення внутрішньої модернізації на основі соціально-економічних реформ та розбудови демократичних правових інституцій в обох країнах. Обидві держави зацікавлені у створенні спільного

для всіх країн континенту простору стабільності та безпеки. Важливим механізмом реалізації стратегічного партнерства є Українсько-російська міждержавна комісія, очолювана главами обох країн [4, 72].

Різні формати політичної та економічної інтеграції з ЄС, обрані Україною та РФ, відповідають національним інтересам обох країн та можуть бути принципово узгоджені в рамках двосторонніх відносин. Російська Федерація та Україна, в силу свого географічного становища та особливостей історичного розвитку, належать до країн, які є «природними» стратегічними партнерами.

Стратегічне партнерство України із США є впливовим чинником у євроатлантичному просторі, що сприяє встановленню більш стабільної та збалансованої системи міжнародних відносин у регіоні.

Визнання України стратегічним партнером США, проголошене ще у 1996 р., сприяло підвищенню рівня двосторонніх відносин. Модель стратегічного партнерства протягом наступних років набувала нового, більш ґрунтовного змісту, переосмислювалася у відповідності до трансформації пріоритетів зовнішньої політики обох держав. У рамках відносин стратегічного партнерства Україна взяла участь у міжнародних миротворчих операціях в Іраку та Афганістані, активно співпрацює зі США в інших антитерористичних заходах.

Відновлення діалогу на вищому рівні з Китаєм під час візиту Президента України до КНР у вересні 2010 р. засвідчило взаємну зацікавленість сторін у комплексному розвитку двосторонніх відносин, максимальному використанні існуючого потенціалу співробітництва, поглибленні стратегічного партнерства. Підвищення рівня відносин між двома країнами актуалізується з огляду на широкі перспективи розширення співробітництва в торговельно-економічній, інвестиційній, транспортно-інфраструктурній, агропромисловій та інших сферах.

Стратегічний характер партнерства України з КНР має, насамперед, економічне підґрунтя. Стратегічно важливим питанням для КНР є

оптимізація міжнародних транспортних потоків та розвиток транскордонної транспортної інфраструктури, зокрема реалізації проекту відродження «шовкового шляху». Розвиток української транспортної мережі в контексті трансконтинентальних перевезень цілком відповідає китайським інтересам щодо розширення торгівлі з Європою.

На регіональному рівні найбільш розвиненими, конкретизованими і визначеними є відносини стратегічного партнерства України з Польщею. Процес зближення національних інтересів обох країн, розпочатий із набуттям Україною незалежності, був підтриманий низкою двосторонніх зовнішньополітичних кроків, що започаткували шлях подолання історичних суперечностей, примирення та стратегічної співпраці заради спільного європейського майбутнього обох країн. В дусі стратегічного партнерства Польща добровільно взяла на себе низку моральних зобов'язань перед Україною щодо захисту її інтересів в рамках ЄС, підтримки суверенітету, територіальної цілісності та євроінтеграційних прагнень нашої держави. Усвідомлення надзвичайно вигідних для обох країн перспектив політико-економічного співробітництва є чинником, дія якого може потенційно сприяти інтенсифікації процесів приєднання України до європейських структур [8, 73].

Туреччина є для України найважливішим партнером на південному напрямі, спільно з яким можливо працювати над реалізацією стратегії перетворення регіону Чорного моря у зону миру, стабільності та безпеки, розвитку ОЧЕС, що передбачає створення зони вільної торгівлі і кооперації в Чорноморському регіоні.

Обидві країни також беруть активну участь у регіональних миротворчих процесах. Україна і Туреччина перебувають у безпосередній близькості до найбільш конфліктогенних зон світу – Балкан, Кавказу, Близького Сходу. Неврегульованість конфліктних ситуацій, можливість їх розповсюдження створюють вкрай нестабільну атмосферу в регіоні Чорного

моря. Отже безпосередній інтерес обох країн значною мірою полягає в ефективному розв'язанні регіональних безпекових проблем.

З огляду на необхідність пошуків нових перспективних стратегічних партнерів перед Україною стоїть завдання формування концептуально нової політики щодо розвитку відносин з азіатськими державами – новими світовими центрами зростання. Вироблення адекватного стратегічного бачення своїх стосунків з цими країнами дозволить нашій державі скористатися можливостями та перевагами, що виникають у руслі світового тренду – поступового зміщення світової вісі економічного розвитку в Азію.

Розбудова взаємовигідних відносин з країнами АТР, передусім з державами Східної та Південно-Східної Азії, повинна стати одним із стратегічних зовнішньополітичних пріоритетів України. Це обумовлюється як викладеними вище чинниками, так і наявністю в цьому регіоні містких ринків збуту (менш вибагливих та більш доступних, ніж північноамериканський та європейський ринки), а також технологічною сумісністю української господарської системи з системами ряду країн регіону.

Отже, економічні і політичні інтереси України на цьому напрямі можна звести до наступних аспектів:

- налагодження та розвиток взаємин з тими країнами АТР (зокрема, з Китаєм, Японією, країнами-членами АСЕАН), які у своїй діяльності сприяють зміцненню регіональної та міжнародної стабільності, можуть ефективно допомагати нашій державі у реалізації модернізаційних проектів;
- залучення ресурсів фінансових центрів регіону;
- створення сприятливих правових та економічних умов для реалізації в Україні бізнес-проектів за участю державного, приватного та змішаного капіталу країн Східної Азії, зокрема у сферах високих технологій.

Таким чином, побудова послідовної і транспарентної системи відносин стратегічного партнерства має забезпечити Україні поступальний

демократичний розвиток, випереджальне здійснення суспільної модернізації та зміцнення міжнародних гарантій її безпеки.

Рекомендована література:

Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Концептуальні основи теорії політики: Навч. посібник. – Рівне, 2008.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К., 2002.

Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник. – 2-е вид., доп. – К., 2004.

Троян С.С. Теоретичні підходи до розуміння та вивчення міжнародних відносин у шкільному курсі нової історії // Історія та правознавство (Проблеми змісту шкільного курсу нової історії). – 2005. – Грудень. – № 34–36 (62–64).

Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К., 2004.

1. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

2. Соловійова Р.П. Міжнародна політика незалежної України [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2012/Istoria/2_111929.doc.htm

Стратегічне партнерство України. Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

Знахоренко О. Стратегічне партнерство у українсько-польських відносинах: державно-політичний та військовий аспекти // Людина і політика. – 2004. – №3.

Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1993– 2003). – К.: Генеза, 2004. – 616 с.

Зовнішня політика України 2006 р.: стратегічні оцінки, прогнози та перспективи. – К.: ВД Стилос, 2007. – 272 с.

Зовнішня політика України 2007 р.: стратегічні оцінки, прогнози та перспективи. – К.: ВД Стилос, 2008. – 272 с.

Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. О. С. Кучика. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Знання, 2007. – 749 с.

Україна в міжнародних відносинах ХХ ст. / За ред. Я. Й. Малика, М. З. Мальського. – Л.: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 372 с.

Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин: Підручник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Вид.-поліграф, центр "Київський університет", 2008. – 512 с.

Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – Х.: Фоліо, 2003. – 559 с.

Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980– 2000 рр.): Підручник / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський та ін. – К.: Либідь, 2001. – 622 с.

Українська зовнішня політика та дипломатія: десять років незалежності // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 5 / За заг. ред. Б. І. Гуменюка, Л. С. Тупчієнка. – К.: Демід, 2001.

Жовква І.І. Питання стратегічного партнерства в українському науковому обігу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - № 32, част. I. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2002. – С. 117–124.

Стратегічне партнерство України. Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

Знахоренко О. Стратегічне партнерство у українсько-польських відносинах: державно-політичний та військовий аспекти // Людина і політика. – 2004. – №3.

Тема 4.

Історія створення та діяльності Європейського Союзу, етапи розширення ЄС, сучасні досягнення та проблеми ЄС.

Логіка викладу:

1. Перші повоєнні інтеграційні об'єднання Європи.
2. Утворення Європейського Союзу.
3. Шляхи розширення Європейського Союзу.
4. Політико-правова система Європейського Союзу.

1.Європейський союз: історія та сучасність

Європейський Союз (ЄС) був створений як Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) у 1967 р. після злиття таких регіональних організацій: Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС, 1951 р.); Римський договір 1957 р. про створення ЄЕС;

Європейське співтовариство по атомній енергії (ЄВРАТОМ, 1957 р.) З 1 січня 1994 р. на основі Маастрихтського договору (1992 р.) ЄЕС стало називатися ЄС. Інтеграційний процес у ЄС йде двома напрямками --

всередину і вшир. Інтеграція всередину означає формування регіонального господарського механізму Західної Європи і розширення сфер, що піддаються міждержавному регулюванню й уніфікації.

Виникнення ЄЕС мало за мету створення загального ринку і підвищення на цій основі економічної стабільності та життєвого рівня. Договір про ЄЕС визначив послідовність заходів:

- 1) скасування мита, імпорتنих і експортних кількісних обмежень, а також всіх інших торговельних обмежень на шляху руху товарів усередині співтовариства;
- 2) уведення загального митного тарифу і єдиної торговельної політики відносно третіх країн;
- 3) забезпечення вільного руху факторів виробництва (капіталу і робочої сили), свободи створення філій на території ЄЕС і вільної торгівлі послугами між країнами-учасницями;
- 4) проведення загальної аграрної і транспортної політики;
- 5) створення валютного союзу;
- 6) координація і поступове зближення економічних політик країн-учасниць;
- 7) уніфікація податкових законодавств;
- 8) вирівнювання внутрішньодержавних правових норм, що мають значення для загального ринку.

Зазначені цілі ЄЕС реалізовувалися поступово в міру його еволюції. Перший етап еволюції ЄЕС – це етап створення зони вільної торгівлі (1958 – 1966 р.). Другий етап – формування митного союзу (1968 – 1986 рр.).

Третій етап – створення загального ринку (1987 – 1992 рр.).

Четвертий етап – створення економічного союзу (з 1993 р. по теперішній час).

Механізм функціонування ЄС ґрунтується насамперед на політико-правовій системі керування, в неї входять як загальні, або міждержавні,

органи, так і елементи національно-державного регулювання. Як міждержавні органи керування ЄС виступають:

Рада Міністрів – законодавчий орган. На його рівні приймаються рішення з реалізації єдиної політики ЄС;

Європейська Рада – директивний орган, створений у 1974 р.; до його складу входять глави держав і урядів країн-учасниць ЄС;

Комісія Європейських Співтовариств (КЄС) – виконавчий орган, що має право подавати на затвердження Раді міністрів проекти законів. КЄС здійснює контроль за дотриманням митного режиму, за діяльністю аграрного ринку, за податковою політикою і т. д.; складається з 20 чоловік;

Європейський Парламент – представницький, консультативний і контролюючий орган, обирається з 1979 р. До нього входять 26 депутатів. Взаємодіє з КЄС і Радою міністрів, затверджує бюджет (який складається з внесків у розмірі 1,2 – 1,3% ВВП вхідних у ЄС держав і власних коштів); Суд Європейських Співтовариств – вищий судовий орган, покликаний забезпечувати виконання договорів і реалізацію основних принципів ЄС. Крім перерахованих існують і інші владні структури. Наприклад, спільні фінансові інститути:

Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), що надає фінанси для стабілізаційних фондів Стабекс (фонд стабілізації доходів від експорту) і Сисмін (фонд стабілізації видобувної промисловості), надає надзвичайну допомогу у випадку природних лих, фінансує допомогу біженцям і структурні перетворення в країнах, що здійснюють економічні реформи;

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), головним завданням якого є сприяння вирівнюванню рівнів економічного розвитку країн-членів ЄС шляхом фінансування проектів державних структур у менш розвинутих країнах союзу, а також підтримка проектів загальноєвропейського масштабу в області транспорту, зв'язку, охорони навколишнього середовища, енергетики;

Європейський соціальний фонд орієнтації і гарантування сільського господарства (ФЕОГА); різного роду комітети, комісії, підкомісії. У рамках ЄС сформований єдиний правовий простір. Правові документи, прийняті міждержавними органами ЄС, підрозділяються на дві категорії: первинне законодавство, що включає міждержавні угоди про створення і розширення ЄС, а також інші угоди, що стосуються функціонування Союзу; вторинне законодавство, представлене: регламентами; директивами; законодавчими актами, що містять загальні положення, які конкретизуються в спеціальних постановах країн-членів ЄС; рішеннями; рекомендаціями і думками.

У фінансовому аспекті ЄС володіє власними фінансовими коштами незалежно від бюджетів вхідних у нього країн. Розмір бюджету ЄС визначається Радою та Європарламентом і щорічно затверджується останнім.

1. Європейська політика добросусідства

Підвищувати стабільність, сприяти процвітанню, дотримання правових норм і прав людини в сусідніх з ЄС країнах в інтересах Європейського Союзу. Підтримка політичного та економічного розвитку в державах, розташованих зовсім недалеко від кордонів ЄС, краща гарантія миру, безпеки і тривалої економічної стабільності та зростання всього регіону. Після десятиліть розколу ЄС хоче уникнути створення нових поділяють кордонів між своєю і прилеглими територіями.

Європейська Політика Сусідства спрямована в першу чергу до 16 країн, що знаходяться в безпосередній близькості від ЄС - Алжир, Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Єгипту, Грузії, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Лівії, Молдови, Марокко, Палестинської Автономії, Сирії, Тунісу та Україною . Відносини з Росією знайшли своє відображення в документі Стратегічне партнерство, яке охоплює чотири «Загальних простору».

Завдяки ЕПД кожній державі пропонується привілейовані відносини, включаючи можливість інтеграції у внутрішній ринок ЄС з 500 мільйонами

споживачів. Натомість країни ЕПД повинні ввести демократію, права людини і провести реформи в цілому ряді галузей.

Спільно схвалене співпрацю з реформ знайшло своє відображення в Плані дій ЕПД, який охоплює цілий ряд важливих сфер для проведення по них особливих заходів:

- політичний діалог і реформи;
- економічна та соціальна співпраця і розвиток;
- питання, пов'язані з торгівлею;
- правосуддя та внутрішні справи;
- тема транспорту, енергоносіїв, інформаційного суспільства, навколишнього середовища, досліджень і розробок.

Останнім часом у політичних та журналістських колах дедалі частіше можна почути про те, що найближчою перспективою України в її стосунках із ЄС є набуття «асоційованого членства» в Союзі. При цьому наголошується, що набуття такого статусу може бути вікном України до повноцінного приєднання до ЄС.

Нині ЄС має чинні угоди про асоціацію із Тунісом, Ізраїлем, Марокко, Йорданією, Єгиптом, Палестинською автономією (перехідна угода) та Чилі. Подібні угоди також підписано (хоча вони ще не вступили у силу) із Алжиром та Ліваном.

Країна, що подала заявку на членство в ЄС, має статус „країни-заявниці” (*applicant country*); країна, чию заявку на членство підтримали, має статус „країни-кандидата” (*candidate country*), а країна, що має перспективу членства в ЄС (відповідно до угод із Союзом), однак ще не подала заявки, називається зазвичай „потенційною країною-кандидатом” (*potential candidate country*). Однак, ще раз повторимо, стосунки ЄС із його партнерами не передбачають статусу „асоційованого члена”.

Рекомендована література:

Європейська політика сусідства // Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посібник / За ред. Ю.Г.Козак. – К., 2005. – С.320-34

Войтенко І. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Войтенко // Стратегічні пріоритети. – №4. – 2009.

Як працює Європейський Союз: Довідник інституцій ЄС. – К.: ТОВ «Мекс», 2008. – 48 с.

Мировая экономика: Учебник / Под ред. проф. А. С. Булатова – М.: Юрист, 2003.

Кузякин А. П., Семичев М. А. Мировая экономика: Учебное пособие / А. П. Кузякин, М. А. Семичев – М.: ТК Велби, Проспект, 2003.

Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский Союз. –М.: Наука, 2002.

Иванов И. Расширение Евросоюза: сценарий, проблемы, последствия / И. Иванов // МЭМО. – №9. – М., 1998

Шемятенков В.Г. Европейская интеграция / В.Г. Шемятенков. – М.: Международные отношения, 2003

Борко Ю.А. Что такое Европейский Союз / Ю.А. Борко. – М., 2000
Договор о Европейском Союзе. Консолидированная версия. – М., 2001

Тема 5.

Аналіз діяльності країн-засновників ЄС із узгодження головних принципів інтеграційного об'єднання.

Логіка викладу:

1. Основні засади утворення Європейського Союзу. Маастрихтська угода
2. Копенгагенські критерії членства в ЄС
3. Лісабонський договір
4. Структура ЄС та Керівні органи ЄС

1.Маастрихтська угода

Маастрихтська угода або Маастрихтський Трактат (формально, Угода про утворення Європейського Союзу), також відомий, як Угода (Договір) про Європейський Союз (Договір про ЄС, ДЄС), була підписана 7 лютого 1992 року в місті Маастрихт (Нідерланди) між членами Європейська спільнота і вступила в

силу 1 листопада 1993. Це призвело до утворення Європейського Союзу. Угода була результатом окремих консультацій стосовно політичного і валютного союзів.

Маастрихтська угода призвела до утворення валюти євро і започаткувала структуру на трьох засадах (англ. three-pillar structure: Економічні і Соціально-політичні засади, Загальні зовнішні засади і засади безпеки, Правові і внутрішні Засади).

Угода запровадила також назву "Європейський Союз"; останній об'єднав наднаціональну Спільноту і два міждержавних «стовпи» політичної співпраці: спільну зовнішню політику та політику безпеки і співпрацю в галузі правосуддя та внутрішніх справ.

Спочатку Європейська Спільнота переймалася загалом економікою та торгівлею. Відомі Європейська Комісія та Європейський суд обидва формально незалежні від урядів країн цієї спільноти, маючи багато повноважень всередині країн-членів. Європейський парламент, який обирається безпосередньо громадянами членами Європейської спільноти також має певний вплив.

2. Копенгагенські критерії членства в ЄС

Як відомо, критерії членства в ЄС було сформульовано для країн Центральної та Східної Європи на Копенгагенському засіданні Європейської Ради в червні 1993 року.

Цими критеріями є:

1) досягнення стабільності інституцій, котрі гарантують демократію, верховенство права, права людини, дотримання і захист прав меншин (т.зв. політичний критерій);

2) існування функціонуючої ринкової економіки, а також здатність витримувати конкурентний тиск та дію ринкових сил у межах ЄС («економічний критерій»);

3) спроможність взяти на себе зобов'язання, що випливають з членства, у тому числі дотримуватись цілей політичного, економічного та монетарного союзу шляхом приведення національної системи законодавства у відповідність до *acquis communautaire* («юридичний критерій»).

Ці критерії не є вичерпними, оскільки існує ще критерій внутрішньої спроможності ЄС «поглинути» нового члена, а також географічний критерій, адже членом ЄС може стати лише «європейська країна».

Первинною умовою початку переговорів про вступ до ЄС є відповідність політичному критерію членства, а приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire* здійснюється в останні роки перед безпосереднім вступом держави до ЄС у ході переговорів про приєднання. Підтвердженням цьому є стаття 49 Договору про Європейський Союз, де встановлено, що «Будь-яка європейська держава, що шанує принципи, сформульовані в частині першій статті 6, може звернутися з поданням щодо набуття членства в Союзі». Такими принципами є засадничі принципи Союзу, спільні для всіх держав-членів, а саме свобода, демократія, шанування прав людини і основоположних свобод, верховенство права. Те, що дотримання політичного критерію є «передумовою початку переговорів про вступ» було підтверджено на засіданнях Європейської Ради в Люксембурзі (1997 рік) та Гельсінкі (1999 рік).

3. Лісабонський договір

Лісабонський договір (Договір реформування) – це нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу. Офіційно вона іменується «Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти».

З моменту провалу ратифікації Договору, що засновував Конституцію для Європи, Європейський Союз зіткнувся з необхідністю вибору нового підходу в справі реформування своїх засновницьких документів. Почалася робота над новим договором. Офіційне підписання Лісабонського договору відбулося 13 грудня 2007 року, після чого документ підлягав ратифікації національними парламентами 27 держав Євросоюзу. Станом на 13 листопада 2009 року його затвердили всі 27 країн ЄС. Договір набув чинності 1 грудня 2009 року.

Основною метою створення Лісабонського договору була заміна конституції Євросоюзу, що так і не вступила в чинність. Формально новий договір не є

конституцією – у ньому немає згадки про гімн чи прапор. Але документ зберіг всі ключові постанови про реформи, що були в первинному документі – євроконституції.

Лісабонський договір став правовою основою діяльності та розвитку Європейського Союзу. Цей акт складається з преамбули, 7-ми розділів, 13-ти протоколів та 59 декларацій. Зазначений документ диференціював рівні компетенції у різних сферах політики між державами-членами та Євросоюзом за трьома категоріями: виключна, спільна та допоміжна. Водночас Договір визнає Європейський Союз юридичною особою, суб'єктом міжнародного права. Основними положеннями договору можна також назвати:

- передбачений перехід з 2014 року на нову систему голосування кваліфікованою більшістю в Раді міністрів ЄС (55 відсотків членів Ради (мінімум – 15 держав), в яких проживає не менше 65 відсотків населення ЄС);

- з 2014 року передбачено зменшення кількості єврокомісарів до двох третин від кількості держав-членів (з відмовою від принципу «одна держава-член – один комісар»), а також посилена роль Європарламенту, склад якого обмежений 750 депутатами, і національних парламентів у функціонуванні Союзу;

- Лісабонський договір зміцнює організацію дипломатичної служби Євросоюзу. Впроваджується посада Високого представника ЄС у зовнішніх справах і з політики безпеки. Ним з 1 грудня є бельгієць Херман Ван Ромпей. Ця посада об'єднала функції Високого представника ЄС з питань загальної зовнішньої політики і політики безпеки (Х. Солани) і Європейського Комісара у справах зовнішніх відносин (Беніти Ферреро-Вальднер);

- створено посаду Президента Європейської Ради. Європейська Рада обирає свого Президента на термін до 5 років. Мета створення нової посади полягає в забезпеченні постійності та узгодженості у здійсненні Європейською Радою своїх функцій. Це робить також більш прозорою та послідовною діяльність усього ЄС. Президента Європейської Комісії обирає Європейський Парламент за пропозицією Європейської Ради.

Керівні органи ЄС:

ЄС поступово набувало рис наднаціонального характеру й утворило свою систему особливо уповноважених органів. Структура цих органів включає:

- Європейську раду, яка засідає не менше двох разів на рік і є вищим органом Європейського Союзу, оскільки включає глав держав та урядів. Вирішує найважливіші питання і визначає принципи діяльності. До складу Європейської ради входить також голова Європейської комісії.
- Рада міністрів - основний постійно діючий орган. На її засіданнях, які проводяться щомісяця, кожен член Союзу представлений одним представником, залежно від того, які питання мають вирішуватись.
- Комісію Європейського Союзу - постійно діючий орган із функціями головного виконавчого органу. До її складу входять представники майже всіх держав-членів, але в різних кількостях. Кожен член комісії – комісар – очолює Генеральний директорат, відповідальний за якусь окрему ділянку діяльності. Основний обов'язок Комісії – контролювати виконання державами-членами рішень Ради міністрів. У зв'язку з цим Комісія розглядається як наднаціональний орган.
- Європейський парламент є консультативним органом з рекомендаційними функціями. До його складу входять 626 депутатів, які обираються на основі прямого виборчого права на 5 років. Вибори організуються в спеціально утворених виборчих округах у всіх державах – членах Європейського Союзу. Місце перебування - м. Страсбург (Франція). Роль Європарламенту поступово зростає. Він має право контролювати Європейську раду і Комісію Європейського Союзу, а також брати участь у законодавчому та бюджетному процесах.
- Європейський Суд Правосуддя – верховна судова влада Союзу, має чітко виражені риси наднаціонального органу. Суд компетентний тлумачити положення основних правових актів Європейського Союзу і контролювати їх дотримання всіма його членами.

Поряд із цими, основними, органами, в структуру Європейського Союзу входять і інші, і зокрема Комітет постійних представників (для підтримки постійних міждержавних контактів), Суд першої інстанції (для втілення роботи Європейського Суду Правосуддя), Економічний та соціальний комітет, як

консультативний орган Європейського Союзу, Суд аудиторів, у функції якого входить фінансовий контроль діяльності Європейського Союзу. В цілому Європейський Союз на міжнародній арені виступає як самостійний суб'єкт міжнародного права і має дуже розгалужену мережу представництв більш ніж у 100 державах.

У доктрині сучасного міжнародного права Європейський Союз іноді розглядається як міждержавне утворення особливого типу, як розмита конфедерація з тенденцією до переходу в унітарну державу нової формації.

Рекомендована література:

Савельєв Є. Передумови поглиблення і прискорення європейської інтеграції науки // Журнал європейської економіки. – 2006. – № 2. – С.111 – 119.

Путівник по Лісабонському договору [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/lisbon_treaty_uk.pdf

Надія Попадюк. Лісабонський договір: нові можливості для євроінтеграції України крізь призму компромісу [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.pravda.com.ua/articles/2008/01/29/3358920/>

Дідікін Антон. Лісабонський договір і реформа правової системи Європейського Союзу. // Юридичний журнал – 2010. – № 1.

Гладенко О. М. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. О. М. Гладенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 1 (11). – С. 73–77.

Тюшка Андрій Васильович. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність / А. В. Тюшка. – К. : "К.І.С", 2007. – 228 с.

Ніколас Мусис. Все про спільні політики Європейського Союзу/ Пер. з англійської – К. – "КІС", 2005. – 466 с.

Будкін В. Проблеми і перспективи співробітництва між Європейським союзом та Україною // Економіка України. – 2000. – №9. – С.82-90.

Герчикова А.А. Международные экономические организации. М. : 2001. – С. 236-243.

Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. - К.: Ін Юре, 2001.

Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. М. Энтина. — М., 2000.

Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право. — К., 2000.

Костенко М. Л., Лавренова Н. В. ЕС после Маастрихта: федерация, конфедерация или международная организация // Государство и право. — 1994. — № 4. — С. 105–136.

Опришко В. Ф., Омельченко А. В., Фастовець А. С. Право Європейського Союзу: Загальна частина. — К., 2002.

Основы права Европейского Союза: Учеб. пособие / Под ред. С. Ю. Кашкина. — М., 1997.

Петров Р. А., Опейда З. Й. та ін. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. — Донецьк, 2001.

Тема 6.

Європейська стандартизація. Шляхи досягнення європейських стандартів шляхи їх імплементації в Україні.

Логіка викладу:

1. Європейська стандартизація сьогодні
2. Європейський комітет із стандартизації (СЕН).
3. Соціальні стандарти ЄС.
4. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні.
5. Екологічні стандарти.
6. Гуманітарні європейські стандарти. Діяльність Юнеско.

1.Європейська стандартизація сьогодні

Європейська комісія по праву вважає стандартизацію наріжним каменем європейської політики. Вільне переміщення товарів, послуг, капіталів в країнах європейського співтовариства стало реальністю. Застосування загальних європейських стандартів дозволяє сьогодні долати бар'єри в торгівлі. Наприклад, підкоряючись одним стандартом, що діє в 29 європейських країнах, вдається розширити рамки розповсюдження продукції на ринку. Європейський стандарт заснований на консенсусі, який відображає соціальні та економічні інтереси 29 країн-членів Європейського комітету з стандартизації (СЕН).

СЕН, утворений в 1961 р., об'єднує держави EC1 і EACT2, займається розробкою єдиних стандартів в рамках ЄС. СЕН вносить значний вклад у вирішення завдань, що стоять перед ЄС і європейським економічним

простором, розробляючи стандарти, які сприяють вільної торгівлі, безпеки працівників і споживачів, захисту навколишнього середовища, використання наукових досягнень і дослідницьких програм (президент СЕН М. Келлі (Michael Kelly), Великобританія, генеральний секретар Герман В. Альс (Hermann W. Ahls) 3, Німеччина).

Слідуючи своїм стратегічним цілям, СЕН прагне проектувати європейську стандартизацію на міжнародний простір, робити внесок в розширення ЄС, підтримувати оцінку відповідності та сертифікацію в Європі.

СЕН будує свою роботу, керуючись такими принципами:

- відкритість і прозорість, тобто всі зацікавлені сторони можуть прийняти участь в роботі, звернувшись у свої національні органи з стандартизації;
- консенсус, коли стандарти розробляються на основі добровільних угод сторін;
- зобов'язання національних членів та технічна согласованность європейський стандарт затверджується національними членами відповідно до процедури пайової голосування, національні члени зобов'язані застосовувати на національному рівні європейський стандарт і скасувати всі суперечні стандарти.

Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні

При аналізі їх рівня слід враховувати той факт, що історично виникло декілька різновидів теоретичних концепцій соціальної держави та кілька варіантів їх практичної реалізації з точки зору характеру взаємодії ринкової системи, інституту держави і громадянського суспільства. Так, на території європейських країн на сьогодні одночасно діють континентальна, англосаксонська та скандинавська моделі соціальних стандартів.

Однак, незважаючи на варіативність національних моделей соціальних стандартів європейських країн, ще з початку 60-х рр. минулого століття беруть початок перші спроби їх уніфікації. Вони знайшли відображення в

Європейській соціальній хартії 1961 р., нову редакцію якої (1996 р.) на сьогодні ратифікували 15 європейських країн. При цьому можна виокремити два основні завдання, реалізації яких служать європейські соціальні стандарти. По-перше, це – стандартизація соціальних прав громадян країн-членів ЄС, по-друге, розробка соціальних стандартів рівня життя населення з метою забезпечення соціальної стабільності в суспільстві та зниження соціальної напруженості.

Що стосується стандартизації соціальних прав громадян країн-членів Євросоюзу, то вона передбачає: право на працю, професійну підготовку, справедливі умови праці, свободу професійних об'єднань, укладення колективного договору, право працівників на інформацію, участь в управлінні підприємством; права дітей та підлітків, працюючих жінок, матерів та сім'ї, інвалідів і осіб похилого віку, а також права на захист працівників-мігрантів та їхніх сімей, право на безоплатну медичну допомогу і соціальне забезпечення.

У свою чергу, соціальні стандарти рівня життя населення країн ЄС стосуються встановлення мінімальних соціальних норм, які гарантують гідний рівень життєдіяльності суспільства. Вони включають на сьогодні 14 стандартів соціальних норм, які використовують співробітники ООН при розрахунку індексу людського розвитку країн та використовуються для аналізу й прогнозування соціально-політичної ситуації у тій чи іншій державі. Такий широкий спектр соціальних стандартів дозволяє здійснювати універсальну, системну соціальну експертизу в суспільстві та виявляти «вузькі» місця в його соціальній структурі, які потребують негайного державного і наднаціонального регулювання.

Примітним є той факт, що на загальноєвропейському рівні нині не лише здійснюється постійний моніторинг додержання країнами встановленого рівня соціальних стандартів, але й аналізуються соціальні процеси в суспільстві з точки зору їх безпечності для суспільного розвитку та недопущення загострення соціальних суперечностей.

До європейських соціальних стандартів рівня життя належать такі:

- 1) показник очікуваної тривалості життя при народженні (від мінімального показника 25 років до максимальних 85 років);
- 2) показник грамотності дорослого населення (на рівні 100%);
- 3) середня тривалість навчання (не менше 15 років);
- 4) реальний ВВП на душу населення за ПКС (від мінімальних 200 дол. до максимального рівня 40 тис. дол. США);
- 5) сумарний коефіцієнт народжуваності (на рівні 2,14–2,15);
- 6) коефіцієнт старіння населення (не більше 7%);
- 7) розрив у рівні доходів граничних децильних груп населення (не повинен перевищувати 10:1);
- 8) частка населення, яке проживає за межею бідності (не більше 10%);
- 9) співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати, що не перевищує 1:3;
- 10) мінімальний рівень погодинної заробітної плати – не менше 3 дол. США;
- 11) рівень безробіття, що не перевищує 8–10%;
- 12) кількість правопорушень на 100 тис. населення – до 5 тис. випадків;
- 13) рівень депопуляції – 50:50;
- 14) кількість психічних патологій на 100 тис. населення – не більше 284 осіб.

Висновок: європейський досвід забезпечення соціальних стандартів свідчить про цілком реальні можливості його зваженої адаптації для формування механізму забезпечення соціальної орієнтації економіки в Україні. При цьому найбільш адекватною для нашої держави є, на наш погляд, німецька модель функціонування держави соціального типу, зокрема в частині створення умов та можливостей забезпечення високої трудової, соціальної та підприємницької активності суб'єктів господарювання та суспільства в цілому.

2. Запровадження європейських соціальних стандартів в Україні

Що стосується України, то на сьогодні рівень її соціальних стандартів суттєво відстає від європейського. Зокрема за роки незалежності нашої держави суттєвого погіршення зазнав показник тривалості життя населення, скоротившись з 69,1 року в 1992 р. до 68,2 року в 2009 р.

Якщо оцінювати за загальноприйнятими у світовій практиці показниками інтелектуальний, освітній та кваліфікаційно-фаховий рівень економічно активного населення України, то він є доволі високим, в цілому відповідає стандартам розвинутих країн світу та може служити гарантією належності країни до групи цивілізованих держав.

Високі показники освітнього рівня населення України знайшли відображення і у країновому рейтингу індексу людського розвитку ПРООН. Так, динаміка показника щодо рівня грамотності дорослого населення протягом 1992–2009 рр. свідчить про традиційно високий його рівень – 99,6%, що відповідає середньому значенню даного індикатора по країнах СНД та Східної Європи.

Що ж стосується сукупного коефіцієнта охоплення населення України навчанням, то протягом зазначеного періоду він характеризувався певною варіативністю: якщо з 1992 по 1994 рр. цей показник поступово знижувався з 73,7 до 72,4% відповідно (що пояснюється глибокою економічною кризою того часу, яка істотно послабила мотивацію молодих громадян держави до підвищення освітнього та професійно-фахового рівня), то з 1995 р. цей індикатор почав упевнено зростати, досягнувши в 2009 р. «рекордної» позначки в 90,0%.

Резюмуючи вищенаведене, можна стверджувати, що за своїми освітніми надбаннями наша держава значно випереджає країни, які близькі до неї за рівнем людського розвитку.

Якщо аналізувати обсяг ВВП на душу населення в Україні, котрий відображає рівень добробуту населення держави та ефективність функціонування національної господарської системи, то протягом 1990–

2009 рр. у доларовому еквіваленті він знизився майже вдвічі. Не випадково, що з трьох основних компонентів, за якими розраховується Індекс людського розвитку, Україна найбільше відстає саме за показником ВВП на душу населення.

Значною проблемою для України з точки зору імплементації європейських соціальних стандартів є також високий рівень депопуляції та старіння населення. Так, за період з 1991 по 2010 рр. відбулося катастрофічне скорочення кількості населення України (з 52,1 до 45,9 млн осіб), особливо репродуктивного та працездатного його контингенту (з 25,8 до 22,9 млн осіб). При цьому рівень економічної активності населення віком 15–70 років скоротився відповідно з 68,5 до 62,3%, а рівень зайнятості – з 61,5 до 56,4%.

Як результат, уже сьогодні в нашій державі близько 23% усього населення – це люди пенсійного віку (25,4% жінок та 16,6% чоловіків, що є одним з найвищих показників у світі), неухильно знижується і співвідношення кількості населення працездатного віку та кількості людей похилого віку (старших 60 років).

Очікуване скорочення трудових ресурсів настільки значне, що за прогнозами авторитетних експертів не може бути компенсоване у коротко- та середньостроковій перспективі ані за рахунок зростання продуктивності праці, ані за рахунок винесення виробництва в перенаселені країни з дешевшою робочою силою. Тому в перспективі праця стане одним із найбільш дефіцитних, якщо не найдефіцитнішим ресурсом в Україні. Уже сьогодні дефіцит робочої сили істотно стримує розвиток економіки: протягом останніх п'яти років число вакансій у промисловості України зросло втричі, а кадровий дефіцит спостерігається практично на кожному другому вітчизняному підприємстві.

Серед причин, які обумовлюють глибоку соціальну поляризацію українського суспільства, слід відзначити передусім грабіжницьку за своєю суттю приватизацію державної власності протягом 1990-х років,

поширення нецивілізованих форм нагромадження капіталу, зростання рівня тінізації економіки, корупцію та економічну злочинність. У результаті – невеличка група надбагатих олігархів на сьогодні зосередила у своїх руках більшу частину національного багатства країни, контроль за власністю, а також за законодавчою, політичною та ідеологічною владою.

Загалом же 10% українського населення концентрують близько 40% сукупних доходів громадян країни, з яких дві третини мають кримінальне походження. Водночас, за оцінками експертів ПРООН, майже 66% населення держави перебуває нині на рівні бідності, а 25% – за межею бідності, визначеною за абсолютним критерієм у 4 дол. США на день за ПКС.

Бідність українського населення перетворилася нині на один з ключових факторів формування соціальної напруженості в суспільстві. Особливо тривожним симптомом є високий рівень бідності серед зайнятого населення та осіб, котрі мають освіту та фахові навички, адже на відміну від розвинутих країн світу, в Україні наявність роботи та освітньо-кваліфікаційного рівня є необхідними, але не достатніми умовами отримання належного рівня матеріального достатку. Про це свідчить, зокрема, той факт, що майже 75% бідних сімей в нашій державі становлять сім'ї, де хоча б один з дорослих працює, а рівень бідності серед науковців, лікарів та учителів становить на сьогодні 60–65%.

Значною проблемою в Україні залишається також вкрай низький рівень погодинної заробітної плати, що негативно впливає на умови відтворення національного людського ресурсу нашої держави та мотивацію до творчої, креативної діяльності. Крім того, Україна тривалий час характеризувалася і штучним стримуванням зростання доходів населення, про що свідчить майже чотириразове скорочення реальної заробітної плати та реальних пенсійних виплат протягом 1990–2000 рр. Переломити цю тенденцію вдалося лише з 2001 р., коли зростання реального доходу у відношенні до попереднього року склало 119,3%. Протягом 2000–2009 рр. середньорічні темпи зростання доходів населення

України стабілізувалися на рівні 15–20%, що дозволило істотно підвищити рівень матеріальної забезпеченості та витрат українських домогосподарств.

Однак з урахуванням посилення інфляційних тенденцій темпи приросту цих показників у реальному вимірі виявилися значно нижчими.

Негатив подібної ситуації посилюється тим, що, по-перше, заробітна плата є основним джерелом доходів більшості населення нашої країни, а отже – визначальним чином впливає на рівень добробуту населення країни загалом та формування позитивного іміджу країни в очах світової громадськості. А по-друге, як показують статистичні дані, в галузях, котрі визначають науково-технічний прогрес та наукомістке виробництво, реальна заробітна плата в Україні – найнижча. Наприклад, рівень номінальної заробітної плати протягом 2004–2009 рр. у сфері освіти становив 80–85%, у сфері охорони здоров'я – 65–70%, у сфері послуг – 80–85% середнього рівня по економіці. Найвищого рівня заробітних плат, головним чином за рахунок високої питомої частки позатарифної оплати праці, досягнуто нині на підприємствах атомної, газової та нафтодобувної промисловості.

Якщо проаналізувати такий узагальнюючий показник стану здоров'я населення України, як кількість психічних патологій на 100 тис. населення, то він становить нині 244 особи, що в цілому відповідає рівню європейських країн.

Резюмуючи вищенаведене, можна констатувати, що інтенсивна деградація всіх елементів економічної системи України в результаті хибної соціально-економічної політики 1990-х – початку XXI ст. обумовила безпрецедентне майнове розшарування населення держави за латиноамериканським типом, яке з часом набуло характеру глибокої соціальної поляризації українського суспільства та спричинило руйнівні тенденції в розвитку національного людського ресурсу. Підвищити добробут населення України та істотно пом'якшити прояви соціальної

поляризації українського суспільства можливо лише радикальними змінами в системі розподілу суспільних доходів у державі. До стратегічних напрямів державної політики щодо пом'якшення існуючих диференціацій у доходах найбагатших і найбідніших верств населення слід віднести такі:

- докорінне реформування системи оплати праці із суттєвим підвищенням вартості національної робочої сили, встановленням більш справедливого рівня оплати праці, зростанням частки заробітної плати у ВВП;

- запровадження інституту мінімальної погодинної заробітної плати;

- приведення рівня прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати у відповідність до світових стандартів (згідно з якими мінімальна заробітна плата має хоча б удвічі перевищувати рівень прожиткового мінімуму, а співвідношення між розмірами мінімальної та середньої заробітної плати має становити 1:3);

- перехід від соціального стандарту «прожитковий мінімум» до соціального стандарту «мінімальний споживчий бюджет», який має бути базою розрахунку мінімальної заробітної плати;

- підвищення рівня оподаткування великих, високорентабельних підприємств в Україні (передусім металургійного та енергетичного секторів), які створені в до приватизаційний період і привласнюють нині величезну природну і технологічну ренту;

- скорочення тіньового перерозподілу доходів.

Рекомендована література:

Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій (колективна науково-аналітична монографія) / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2006. – 355 с.

Новікова О.Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізм державного регулювання: монографія / О.Ф. Новікова, С.М. Грінєвська, Л.Л. Шамілева / НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2009. – 220 с.

Очікувана чисельність наявного населення на 1 січня 2010 року та середня за 2009 рік // Експрес-випуск Державного комітету статистики України № 275 від 25.12.2009 р.

Потехін О., Врадій О. Україна – Європейський Союз: соціальний вимір // <http://crsfpu.org.ua/projects/foreignpolicy/papers/0207>

Черленяк І.І. Про методику дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І.І. Черленяк // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4(9). – С. 121–128.

Соціальна робота в Україні. Перші кроки. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2000. – 236 с.

Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. – К.: Фенікс, 2000. – 400 с.

Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 236 с.

Сташків Б. Предмет права соціального забезпечення: погляд на проблему // Право України. – 2000. – № 9. – С. 71-73.

Воробей П.А. Соціальна політика держави в контексті міжнародної інтеграції // Четверта щорічна міжнародна науково-практична конференція «Право і суспільство: актуальні проблеми взаємодії». – 22-24 травня 2003 р. – Вінниця, 2003. – С. 91-93.

Дікон Б., Халс М., Стапс П. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / Пер. з англ. – К.: Основа, 1999. – 346 с.

Відомості Верховної Ради. -1998. – № 23.- С.121–122.

Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.

Ревенко А. Як ми живемо: самооцінка населення // Дзеркало тижн. – 2005. - № 34. – 3 вересня. –С. 7-8.

Литвин В.М. Сучасна політична ситуація в Україні. З вступу в Асоціацію з міжнародних питань (Прага, Чехія) 9 лютого 2005 року // Голос України. – 2005. – 11 лютого. - № 26. –С. 1–3.

Шангіна Л. Після свята: повідомлення про стан розрахунків за кредитом // Дзеркало тижня. - № 33. – 27 серпня. – С. 3–4.

Сеидов В. Средство массовой коммуникации в системе международных отношений // Информация. Дипломатия. Психология. – М.: Мысль, 2002. – 380 с.

Грейсон Д.К., О'Делл К. Американский менеджмент на пороге XXI века. – М.: Мысль, 1991. -319 с.

<http://www.politic.org.ua>

http://www.uk.wikipedia.org/.../Європейські_стандарти_вики...

<http://www.news.finance.ua/ua/~1/0/all/2011/07/.../244071>

<http://www.cenorm.be>.

Тема 7

Динаміка змін відношення українського суспільства до європейської та євроатлантичної інтеграції країни.

Логіка викладу:

1. Відношення еліт до євроінтеграції.
2. Відношення політичних та громадських організацій.
3. Роль і місце ЗМІ.
4. Відношення пересічних громадян.

Рекомендована література:

- Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г. та ін. Глобальні трансформації та стратегії розвитку / О. Г. Білорус., Д. Г. Лук'яненко. – К.: ВІПОЛ, 1998.
- Гальчинський А. Україна: поступ у майбутнє / А. Гальчинський. – К.: Основи, 1999. – 220 с.
- Андрійчук В. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Андрійчук, В. Волес. – К.: Основи, 2004. – 871 с.
- Василенко С. Д. Європейський процес і Україна / С. Д. Василенко. – Одеса, 1996. – 136 с.
- Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. / І. Я. Тодоров. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.
- Вонсович О. Моделі інтеграції України до ЄС та механізми інтеграції до НАТО / О. Вонсович // Віче. – 2010. – № 8. – С. 5 – 9.
- Кордон М. Співробітництво України з ЄС / М. Кордон. // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 1. – С. 10 – 13.

Тема 8

Переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу.

Логіка викладу:

1. Переваги та ризики інтеграції.
2. Головні фактори євроінтеграції України.
3. Відношення українського суспільства до європейської та євроатлантичної інтеграції
4. Динаміка змін громадської думки щодо інтеграції України до ЄС

На сучасному етапі світового розвитку неможливо уявити собі діяльність якого-небудь економічного суб'єкта в ізоляції від навколишнього світу, тому характерною рисою світового соціально-економічного розвитку є

бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчують на собі їх відчутний вплив.

Інтеграційний вибір України є досить важливим кроком як на шляху економічного, політичного так і культурного розвитку. Так як культура відіграє чи не найперше місце у розвитку суспільства. Під культурою слід розуміти сукупність матеріальних і духовних, нематеріальних цінностей, створених людством протягом його історії.

Дійсно від подальшого вибору розвитку країни залежить насамперед життя населення, адже при вступі у будь-який блок економіки країн та їх культури стають тісно взаємопов'язаними. На сучасному етапі розвитку Україна намагається зберегти статус позаблокової держави, про що свідчить прийняття у червні 2010 року Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України», в якому закріплюється позаблоковість України та передбачається вилучення із Закону «Про основи національної безпеки України» положення про перспективу членства в НАТО. Але все ж таки перед Україною стоїть вибір між євроатлантичною інтеграцією та євразійською, яка побудувалася на пострадянському просторі. Саме шляхом співробітництва України з країнами світу, культура держави буде збагачена та розвинута на високому рівні. Адже, як казав в свої часи ще Шевченко: «І чужому навчайтесь й свого не цурайтесь!». Розвиток культури неможливий при ізоляції держави, тому потрібна активна діяльність щодо співробітництва з провідними країнами світу. Тож який вибір потрібно зробити Україні для покращення загального рівня життя її громадян?

Отже, розглядаючи євроатлантичну інтеграцію розглянемо перспективи входження до НАТО та Європейського Союзу. Після входження до НАТО Україні надаються гарантії безпеки, відповідно до яких напад на Україну означає напад на всіх членів НАТО (сьогодні, без України в НАТО входять 26 країн), вступ у НАТО дуже суттєво знижує ризик війни, Україна в результаті вступу в НАТО зміцнить свою політичну незалежність та

територіальну цілісність. Різке збільшення іноземних інвестицій після вступу України в НАТО, оскільки безпека пов'язана з економікою, наприклад, для Польщі, Чехії й Угорщини - припливи іноземних інвестицій за рік після заяви про вступ у НАТО збільшився в 3,5 рази, для Румунії на 141%. Вступ у НАТО означає нові можливості для конкурентоспроможних оборонних виробництв, поліпшення клімату для здійснення підприємницької діяльності в Україні, зокрема й з поліпшенням міжнародного інвестиційного іміджу України. Членство в НАТО різко поліпшить перспективи вступу України в ЄС. Після вступу до НАТО активізується обмін студентами для навчання і обміну досвідом, що є позитивною рисою для молоді України, яка є її майбутнім.

Що ж до входження України до ЄС, то важливим кроком зовнішньоекономічної стратегії України став вступ до СОТ 16 травня 2008 року, це сприяє подальшій інтеграції до ЄС, а також уможлиблює здійснення таких дій: Започаткування діалогу на високому рівні з питань енергетики, транспорту, а також у сфері науки та освіти; приведення законодавства України у відповідність до вимог ЄС у пріоритетних сферах; проведення переговорного процесу та утворення митного союзу між Україною і ЄС, метою якого безперечно має стати скасування митних, правових та технологічних перешкод у цій сфері, що матиме обмежений позитивний вплив на економіку України. Вступ до СОТ (який скасовує квоти на торгівлю металопродукцією) та гармонізація стандартів у рамках зони вільної торгівлі дасть змогу уникнути тарифних та нетарифних обмежень і розширити присутність на ринках ЄС. Європейська інтеграція є найбільш визначальним фактором, як міжнародної діяльності України, так і її внутрішньої політики на тривалу перспективу, закріплює безпеку та позитивно впливає на відносини України з усіма країнами світу. Саме з країн Європейського Союзу Україна намагається запозичити культуру підприємництва, адже як відомо всі країни ЄС є одними з найрозвинутіших країн світу. Україні вже намагалася застосувати західні моделі менеджменту, але, на жаль, це було не

успішно, так як рівень економічного розвитку не пристосований до моделей заходу. Європейський вплив на Україну досить помітно зростає, сьогодні українська молодь прагне до західного типу - прерогативою життя якого є кар'єра та гроші. Українські вищі навчальні заклади намагаються тісно співпрацювати з європейськими, адже саме вони є одними з найпрестижніших університетів світу.

До Євразійської інтеграції слід віднести співпрацю з країнами СНД, ОДКБ, та державами Митного Союзу. Україна є співзасновницею СНД, але Статут організації Україною досі не ратифіковано, тому формально Україна залишається лише спостерігачем і не є членом СНД. Мета Співдружності - співробітництво в політичній, економічній, екологічній, гуманітарній, культурній та інших галузях, забезпечення дотримання прав людини і основних свобод згідно загально визнаних принципів і норм міжнародного права та документів. СНД був створений для вирішення проблем колишнього радянського союзу, отже зараз його діяльність є не досить актуальною. СНД не показало себе ефективною міжнародною організацією. Очікуване економічне співробітництво не налагоджено, багато проектів не реалізовано. Створено численні міждержавні органи, укладено сотні міжнародних договорів, а результатів практично не видно. Частка взаємної торгівлі країн СНД падає, товарообіг готових виробів зменшується, зростає імпорт з-за меж Співдружності. Під час переходу від командно-розподільної економіки до ринкової виникли економічні реалії, які не дали змоги створити ефективні відносини в рамках цієї організації.

Розглядаючи організацію договору про колективну безпеку, яка була створена у 1992 році за задумом Росії, то вона мала стати гідною альтернативою НАТО. Україна не є членом ОДКБ і не має наміру вступати до неї. Відповідно до офіційних російських документів, створена 15 травня 1992 року організація «розглядається як головний міждержавний інструмент, покликаний протистояти регіональним викликам і загрозам військово-

політичного і військово-стратегічного характеру, включаючи боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин».

Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану діє з 1 січня 2010 року. У листопаді 2010 року Президент України Віктор Янукович зазначив, що не виключає вступ України до Митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном. Водночас вже більше двох років між Україною та Євросоюзом тривають переговори щодо підписання угоди про асоціацію, яка включатиме в себе створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. У лютому 2010 року глава українського уряду Микола Азаров зазначив, що нині підготовка та підписання угоди про зону вільної торгівлі стримується тим, що з боку ЄС висувається вимога про введення квот на українську продукцію. З цим категорично не згодна українська сторона. У митному союзі запевняють, що Україна лише виграє від такої співпраці, адже будуть скасовані будь-які митні кордони між країнами-членами, а отже - значно полегшиться процес багатосторонньої торгівлі.

Рекомендована література:

1. Борода М. Україна має вибір // Вісник центру. – 2010. – №15(478). – С. 8.
Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003. – 384 с.
Литвин В. // В. Литвин [електронний ресурс] – // «Другий кошик» ОБСЄ: невикористані можливості співпраці з СНД: <http://chairman.rada.gov.ua/>
Ремовська О. // О. Ремовська [електронний ресурс] – // Москва знову кличе Україну до Митного союзу:
<http://www.radiosvoboda.org/content/article/2306661.html>
Філоненко Р. Україна – ЄС: остаточний вибір засад розвитку держави // Віче.
- 2007. №9 – 10 . – С. 45.

6. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Семінарське заняття № 1

Вступ до вивчення дисципліни

Мета: ознайомитися із теоретико-методологічною стороною курсу та особливостями джерельної бази.

Зміст семінарського заняття:

1. Завдання курсу «європейський вибір України».
2. Обґрунтування об'єктивності усвідомленого цивілізованого європейського вибору України.
3. Діяльність владних структур щодо визначення стратегічних напрямків розвитку країни.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

- В.Кремень, В.Ткаченко. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. Навчальний посібник. -К., «Видавничий центр ДрУк», 1998.
- Пріцак О. Що таке історія України? // Слово і час-1991. №1. -С.54.
- Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. -К., 1994 Т.1. -С. 45
- Коллінгвуд Р.Дж. Идея истории. Автобиография. М.,1980.
- Бердяев Н.А. Смысл истории. М., 1990.
- Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К., 2003.
- Левада Ю.А. Поколения XX века: возможности исследования // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2001. № 5 (55).
- Олейник А. Смена поколений в элите и стабильность социально-политической системы // Смолій В.А. Проблеми історії ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Переяслав-Хмельницький. 2006.
- Тойнбі Дослідження історії: у 2-х томах. К., 1995.
- Ульяновський В.І. Історія України. Авторська програма-конспект курсу. К., 1997
- Чабан Н.А. Образ суверенної України у вербальному втіленні. Автореферат канд. дис. К., 1997.

Шамис Е. Теория поколений // Директор по персоналу. 2008. <http://www.hr-director.ru/115>

Шамис Е., Антипов А. Теория поколений // Маркетинг Менеджмент. 2007. №6.

<http://old.e->

[executive.ru/publications/specialization/newfolder8086/article_5457/](http://old.e-executive.ru/publications/specialization/newfolder8086/article_5457/)

N. Howe, W. Strauss. – New York: Quill, 1992.

Семінарське заняття № 2

Мета: *Визначити рівень цивілізованості українського суспільства в історичній ретроспективі та на сучасному етапі суспільного розвитку.*

Зміст семінарського заняття:

1. Сучасні наукові погляди про шляхи цивілізаційного розвитку на землях України.
2. Етапи розвитку цивілізації українського народу.
3. Цивілізаційна приналежність України.
4. Український етнос на шляху розвитку цивілізації.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії. Київ.: Наукова думка, 1990.

Грушевський М. Історія України-Руси. – К, 1991. – Т. I. – С. 16;

Хвойка В. Древние обитатели Поднепровья и их культура в доисторические времена. К.: 1913.

Петров В. Походження українського народу. – К., 1992.

Гуслистий К. До питання про утворення української нації. – К., 1967;

Сергієнко Г. Етапи формування і розвитку української народності. К.: УІЖ. – 1985. – № 10; Історія України. Курс лекцій (під редакцією Л. Мельника). – К.,

1991. – Т. I. Рибалка І. Історія України. – К., 1991. – Т. I.

Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. – К., 1991.

Кравченко Н., Павленко Ю. Коментар до праці В. Петрова “Походження українського народу”. – К., 1992;

Чабан А.Ю. Історія Середньої Наддніпрянщини. –Черкаси, 2011.

Семінарське заняття № 3

Мета: Дослідити систему міжнародних відносин суверенної України

Зміст семінарського заняття:

1. Система сучасних міжнародних відносин
2. Історія міжнародних відносин сучасної України
3. Пріоритетні напрямки міжнародних відносин суверенної України
4. Про позаблоковий статус України

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

- Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Концептуальні основи теорії політики: Навч. посібник. – Рівне, 2008.
- Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К., 2004.
- Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
- Стратегічне партнерство України. Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
- Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1993–2003). – К.: Генеза, 2004. – 616 с.
- Зовнішня політика України 2006 р.: стратегічні оцінки, прогнози та перспективи. – К.: ВД Стилос, 2007. – 272 с.
- Зовнішня політика України 2007 р.: стратегічні оцінки, прогнози та перспективи. – К.: ВД Стилос, 2008. – 272 с.
- Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин: Підручник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Вид.-поліграф, центр "Київський університет", 2008. – 512 с.
- Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – Х.: Фоліо, 2003. – 559 с.

Українська зовнішня політика та дипломатія: десять років незалежності // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 5 / За заг. ред. Б. І. Гуменюка, Л. С. Тупчієнка. – К.: Демід, 2001.

Жовква І.І. Питання стратегічного партнерства в українському науковому обігу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - № 32, част. І. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2002. – С. 117–124.

Семінарське заняття № 4

Мета: Дослідити історію створення та діяльності Європейського Союзу, етапи розширення ЄС, сучасні досягнення та проблеми ЄС.

Зміст семінарського заняття:

1. Перші повоєнні інтеграційні об'єднання Європи.
2. Утворення Європейського Союзу.
3. Шляхи розширення Європейського Союзу.
4. Політико-правова система Європейського Союзу.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

Європейська політика сусідства // Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посібник / За ред. Ю.Г.Козак. – К., 2005. – С.320-34

Войтенко І. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Войтенко // Стратегічні пріоритети. – №4. – 2009.

Мировая экономика: Учебник / Под ред. проф. А. С. Булатова – М.: Юрист, 2003.

Кузякин А. П., Семичев М. А. Мировая экономика: Учебное пособие / А. П. Кузякин, М. А. Семичев – М.: ТК Велби, Проспект, 2003.

Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский Союз. – М.: Наука, 2002.

Иванов И. Расширение Евросоюза: сценарий, проблемы, последствия / И. Иванов // МЭМО. – №9. – М., 1998

Шемятенков В.Г. Европейская интеграция / В.Г. Шемятенков. – М. : Международные отношения, 2003

Борко Ю.А. Что такое Европейский Союз / Ю.А. Борко. – М., 2000
Договор о Европейском Союзе. Консолидированная версия. – М., 2001

Семінарське заняття № 5

Мета: проаналізувати юридичні та правові засади діяльності
Європейського Союзу

Зміст семінарського заняття:

1. Основні засади утворення Європейського Союзу. Маастрихтська угода
2. Копенгагенські критерії членства в ЄС
3. Лісабонський договір
4. Структура ЄС та Керівні органи ЄС

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

- Дідікін Антон. Лісабонський договір і реформа правової системи Європейського Союзу.// Юридичний журнал – 2010. – № 1.
- Тюшка Андрій Васильович. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність / А. В. Тюшка. – К. : "К.І.С", 2007. – 228 с.
- Ніколас Мусис. Все про спільні політики Європейського Союзу/ Пер. з англійської – К. – "КІС", 2005. – 466 с.
- Будкін В. Проблеми і перспективи співробітництва між Європейським союзом та Україною // Економіка України. – 2000.– №9. - С.82-90.
- Герчикова А.А. Международные экономические организации. М. : 2001. – С. 236-243.
- Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. - К.: Ін Юре, 2001.
- Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. М. Энтина. — М., 2000.
- Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право. — К., 2000.

Костенко М. Л., Лавренова Н. В. ЕС после Маастрихта: федерация, конфедерация или международная организация // Государство и право. — 1994. — № 4. — С. 105–136.

Опришко В. Ф., Омельченко А. В., Фастовець А. С. Право Європейського Союзу: Загальна частина. — К., 2002.

Основы права Европейского Союза: Учеб. пособие / Под ред. С. Ю. Кашкина. — М., 1997.

Петров Р. А., Опейда З. Й. та ін. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. — Донецьк, 2001.

Семінарське заняття № 6

Мета: опрацювати систему стандартизації у Є/європейському Союзі та основний зміст окремих стандартів.

Зміст семінарського заняття:

1. Європейська стандартизація сьогодні
2. Європейський комітет із стандартизації (СЕН).
3. Соціальні стандарти ЄС.
4. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні.
5. Екологічні стандарти.
6. Гуманітарні європейські стандарти. Діяльність Юнеско.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

Потехін О., Врадій О. Україна – Європейський Союз: соціальний вимір // <http://срсфру.org.ua/projects/foreignpolicy/papers/0207>

Черленяк І.І. Про методику дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І.І. Черленяк // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4(9). – С. 121–128.
2000. – 236 с.

Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. – К.: Фенікс, 2000. – 400 с.

Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 236 с.

Дікон Б., Халс М., Стапс П. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / Пер. з англ. – К.: Основа, 1999. – 346 с.

- Відомості Верховної Ради. -1998. – № 23.- С.121–122.
- Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.
- Ревенко А. Як ми живемо: самооцінка населення // Дзеркало тижн. – 2005. - № 34. – 3 вересня. –С. 7-8.
- Литвин В.М. Сучасна політична ситуація в Україні. З вступу в Асоціацію з міжнародних питань (Прага, Чехія) 9 лютого 2005 року // Голос України. – 2005. – 11 лютого. - № 26. –С. 1–3.
- Шангіна Л. Після свята: повідомлення про стан розрахунків за кредитом // Дзеркало тижня. - № 33. – 27 серпня. – С. 3–4.
- Сеидов В. Средство массовой коммуникации в системе международных отношений // Информация. Дипломатия. Психология. – М.: Мысль, 2002. – 380 с.
- Грейсон Д.К., О'Делл К. Американский менеджмент на пороге XXI века. – М.: Мысль, 1991. -319 с.
- <http://www.politic.org.ua>
- http://www.uk.wikipedia.org/.../Європейські_стандарти_вики...
- <http://www.news.finance.ua/ua/~1/0/all/2011/07/.../244071>
- <http://www.cenorm.be>

Семінарське заняття № 7

Мета: Проаналізувати динаміку змін відношення українського суспільства до європейської та євроатлантичної інтеграції країни.

Зміст семінарського заняття:

1. Відношення еліт до євроінтеграції.
2. Відношення політичних та громадських організацій.
3. Роль і місце ЗМІ.
4. Відношення пересічних громадян.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

- Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г. та ін. Глобальні трансформації та стратегії розвитку / О. Г. Білорус., Д. Г. Лук'яненко. –К.: ВІПОЛ, 1998.
- Гальчинський А. Україна: поступ у майбутнє / А. Гальчинський. – К.: Основи, 1999. – 220 с.

- Андрійчук В. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Андрійчук, В. Волес. – К.: Основи, 2004. – 871 с.
- Василенко С. Д. Європейський процес і Україна / С. Д. Василенко. – Одеса, 1996. – 136 с.
- Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. / І. Я. Тодоров. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.
- Вонсович О. Моделі інтеграції України до ЄС та механізми інтеграції до НАТО / О. Вонсович // Віче. – 2010. – № 8. – С. 5 – 9.
- Кордон М. Співробітництво України з ЄС / М. Кордон. // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 1. – С. 10 – 13.

Семінарське заняття № 8

Мета: Детально проаналізувати переваги та ризики вступу України до Європейського Союзу.

1. Зміст семінарського заняття:

2. Переваги та ризики інтеграції.
3. Головні фактори євроінтеграції України.
4. Відношення українського суспільства до європейської та євроатлантичної інтеграції
5. Динаміка змін громадської думки щодо інтеграції України до ЄС

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання: опрацювання рекомендованої літератури, підготовка до виступу, письмової роботи, участі у дискусії.

Аудиторні завдання: виступ, участь у дискусії.

Рекомендована література:

- Борода М. Україна має вибір // Вісник центру. – 2010. – №15(478). – С. 8.
- Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003. – 384 с.
- Литвин В. // В. Литвин [електронний ресурс] – //«Другий кошик» ОБСЄ: невикористані можливості співпраці з СНД: <http://chairman.rada.gov.ua/>
- Ремовська О. // О. Ремовська [електронний ресурс] – // Москва знову кличе Україну до Митного союзу:
<http://www.radiosvoboda.org/content/article/2306661.html>
- Філоненко Р. Україна – ЄС: остаточний вибір засад розвитку держави // Віче. – 2007. №9 – 10 . – С. 45.

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

Самостійна робота магістрів має за мету більш глибоке засвоєння ними теоретичних та аналітичних основ курсу, розвиток творчого мислення, набуття навиків та вмінь у самостійному виборі різних методів пізнання. Самостійна робота органічно поєднується з підготовкою до семінарів і проводиться за всіма основними темами.

Самостійна робота передбачає конкретні, визначені викладачем, питання та теми, які магістр готує самостійно. Наслідки самостійної роботи магістри викладають у рефератах, повідомленнях та у співбесідах із викладачем.

Працюючи самостійно, варто використовувати підручники, посібники, рекомендовану літературу, науково-довідникові видання, можливості Інтернету. Обов'язковою умовою самостійної роботи є застосування знань, набутих при вивченні інших курсів та історичних дисциплін. Важливим є правильне оформлення посилань на історичні джерела та наукову літературу.

Перелік питань для самостійної роботи:

Самостійне опрацювання передбаченого програмою матеріалу курсу здійснюється на основі переліку завдань по темах. Завдання самостійної роботи є двох видів.

Перше завдання включає конкретні питання теми, які магістри повинні самостійно підготувати до співбесіди з викладачем. Для цього слід скористатися рекомендованою літературою.

Друге завдання передбачає розкриття магістрами змісту понять і термінів, які є базисними у конкретній темі.

Контроль над виконанням самостійної роботи може проводитись у формі співбесіди, тестування, контрольних робіт, колоквіумів тощо.

8. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Написання рефератів. Навчальний реферат – це письмова робота, в якій у стислій формі, на основі опрацювання наукової та методичної літератури, розкривається конкретна проблема чи окремий аспект теми.

Реферат складається з плану, до якого входять такі складові частини: вступ, основна частина (включає розділи і підрозділи), висновки, список використаних джерел і літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, її значення для поглибленого опанування програмного матеріалу, визначається мета та дослідницькі завдання реферату, об'єкт дослідження, загальні методи розкриття теми.

Основна частина може складатися з кількох розділів. В одному з них, як правило, розглядаються рівень дослідження проблеми, характеризуються різні точки зору. В інших розділах розкривається зміст обраної теми, дається опис та аналіз опрацьованого матеріалу, оцінка тих чи інших державотворчих процесів і явищ, робляться узагальнення щодо окремих аспектів проблеми.

Важливою структурною частиною реферату є висновки. В них лаконічно робляться узагальнення та формулюються результати виконаної роботи. Висновки засвідчують здатність студента до самостійних узагальнень.

В кінці реферату наводиться список використаної літератури.

Оформлення реферату.

Обсяг реферату: 10 – 15 сторінок друкованого тексту.

Розмір лівого поля до 30 мм, правого – не менше 10 мм, верхнього та нижнього – 20 мм.

Тематика рефератів

Дискусія щодо включення прадавнього етапу розвитку українського суспільства у безпосередню історію України.

В чому проявляється цивілізованість суспільства.

Місце України у розвитку світової цивілізації.

Система вітчизняних організацій та установ, які відповідають за здійснення міжнародної політики держави.

Дипломатичний етикет.

Хто вони – стратегічні партнери України?

Консолідуюча діяльність Жана Моне.

Динаміка позиції Великобританії щодо ЄС.

Греція у системі Євросоюзу.

Відношення країн-членів Європейського Союзу до перспектив подальшого розширення.

Основи засади діяльності Європейського Суду.

Діяльність Венеціанської комісії.

Європейські стандарти вищої школи.

Трансформація економіки України до євро стандартів.

Газета «День» про шляхи і проблеми європейської інтеграції України.

Газета «Дзеркало тижня» про шляхи і проблеми європейської інтеграції України.

Місцеві засоби масової інформації про шляхи і проблеми європейської інтеграції України.

Повоєнна карта світу.

Сучасне геополітичне становище України.

Можливості входження пострадянських республік у європейський простір.

Діяльність представництва Євросоюзу в Україні.

Системність у діяльності керівництва України у здійсненні європейської інтеграції країни.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Впродовж вивчення дисципліни магістр має брати активну участь у обговоренні програмних питань на семінарських заняттях, виконанні модульних контрольних робіт, завдань для самостійного вивчення дисципліни. Методами навчання є поточне опитування усне та письмове, робота на дошці контрольні роботи, екзамени. Крім того, магістри оцінюються за вміння написання рефератів, наукових (публіцистичних) статей (повідомлень, тез), за участь у науково-практичних конференціях.

Розподіл і затвердження за кожними видом роботи балів поточного і модульного контролю здійснюється з урахуванням наступних підходів.

Кількість балів, що припадає на ці види контролю, розподіляється відповідно за модулями згідно з робочою програмою навчальної дисципліни.

В межах змістового модулю кількість балів розподіляється за такими видами навчальної діяльності студента:

- усна відповідь на семінарських заняттях та колоквиумах;
- поточні контрольні роботи;
- тестування;
- публікації у наукових виданнях;
- участь у наукових гуртках та проблемних групах;
- участь у розробці навчально-методичних матеріалів;
- підготовка рефератів, доповідей;
- розв'язання завдань;
- самостійна та індивідуальна робота із змістового модулю;
- доповіді та повідомлення на наукових конференціях різного рівня;
- модульна контрольна робота.

Певну кількість балів студент одержує за виконання завдань самостійної та індивідуальної роботи з окремого модулю і підготовку відповідного звіту про її виконання.

Бали за відвідування занять не нараховуються, водночас зменшується кількість балів за пропуск занять без поважних причин.

Результати поточно-модульного контролю виставляються в журналах обліку роботи академічних груп.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль знань здійснюється з метою встановлення рівня засвоєння магістрами теоретичного матеріалу та практичних навичок, що передбачені навчальною програмою дисципліни і включає такі форми:

- поточний контроль;
- модульний контроль;
- підсумковий контроль;
- ректорський контроль.

Поточний контроль передбачає перевірку знань на семінарах (обговорення, повідомлення, реферати, тести тощо).

Модульний контроль передбачає проведення контрольних робіт за наслідками вивченого матеріалу навчальних тем кожного змістового модуля.

Підсумковий контроль передбачає іспит. Для магістрів всіх форм навчання передбачається написання контрольної роботи і реферату.

Загальний порядок оцінювання знань магістрів за кредитно-модульною системою, порядок розподілу балів, форми і види завдань, критерії оцінювання знань тощо для кожної навчальної дисципліни доводяться викладачем до відома магістрів на початку навчального семестру.

Питання для повторення

1. Спільні та відмінні риси цивілізацій.
2. Геополітичне становище українських земель у історичній ретроспективі.
3. Цивілізаційна періодизація історії України.

4. Історія становлення сучасних міжнародних відносин України.
5. Головні пріоритетні напрямки міжнародних відносин суверенної України.
6. Система двосторонніх та багатосторонніх відносин України.
7. Стратегічне партнерство.
8. Взаємостосунки України з ООН, «ЮНЕСКО».
9. Питання атлантичної інтеграції України: переваги і ризики.
10. Курс на європейську інтеграцію України.
11. Система асоційованого членства.
12. Інтеграція у європейський цивілізаційний простір стратегічний курс України.
13. Перші інтеграційні об'єднання в Європі повоєнних років.
14. Фактори, які обумовили створення Європейського Союзу.
15. Головні напрямки та етапи діяльності ЄС.
16. Етапи розширення Євросоюзу.
17. Правові засади діяльності об'єднання вугілля і сталі, «Євроатому».
18. Головний зміст Маастріхтської угоди про утворення ЄС.
19. Вирішальне значення для діяльності Європейського Союзу Копенгагенської угоди.
20. Проблеми розробки конституції Євросоюзу.
21. Формування зони вільної торгівлі, безвізового режиму пересування, зони функціонування ЄВРО.
22. Лісабонська угода.
23. Структура керівних органів ЄС.
24. Діяльність інституцій із розробки та контролю за дотриманням європейських стандартів.
25. Стандарти і конкуренція.
26. Шляхи запровадження європейських стандартів в Україні.
27. Динаміка змін відношення суспільства до євроінтеграції.

- 28.Відношення пересічних громадян до європейського та євроатлантичного курсу України.
- 29.Євромайдан і інтеграція України.
- 30.Взаємостосунки із Російською Федерацією щодо європейського вибору України.
- 31.Реакція міжнародної спільноти на єврейський вектор розвитку України.
- 32.Зміст угоди про асоціацію України та країн-членів Європейського Союзу.
- 33.Кроки України для досягнення поставленої мети – членства у Європейському Союзі.

За підсумками змістовних модулів дисципліни передбачено складання двох модульних контрольних робіт

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне тестування та самостійна робота						Сума	
Змістовий модуль №1						100	
T1	T2	T3	T4	T5	T6		Залік
8	8	8	8	8	10		50

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Впродовж вивчення дисципліни магістр має брати активну участь у обговоренні програмних питань на семінарських заняттях, виконанні модульних контрольних робіт, завдань для самостійного вивчення дисципліни.

Рівень знань магістрів з усіх тем курсу «Європейський вибір України» оцінюється методом усного опитування на семінарських заняттях, а також за наслідками виконання контрольних робіт, написання рефератів та

індивідуального складання тем самостійного опрацювання. Основними підсумковими формами оцінювання знань з усієї програми дисципліни є врахування роботи магістрів впродовж семестру (за модульно-рейтинговою системою) та співбесіди з ними при допущенні до заліку та рівень знань, виявлений під час складання заліку. Оцінюється також наукова робота магістрів (участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, написання статей).

На залік виносяться питання, які охоплюють теоретичні та фактологічні основи навчальної дисципліни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ

(на заліку)

До залікового завдання входять 2 проблемних питання з дисципліни, які мають узагальнений комплексний характер: 1-е – з першого змістовного модулю, 2-е – з другого змістовного модулю. Відповідь на кожне питання білета оцінюється окремо з диференціацією оцінки: за 1-е питання – від 1 до 12 балів, за 2-е питання – від 1 до 13 балів, що в сумі дає не більше **25 балів**.

Залікові питання можуть бути замінені індивідуальними завданнями та самостійною роботою магістрів, що задаються впродовж вивчення курсу і здаються у день виставлення заліку.

Оцінка визначається на підставі критеріїв, що наведені в таблиці:

шкала оцінювання	критерії визначення оцінки
12-13 балів – для другого питання	магістр глибоко і досконало знає матеріал усіх тем, повністю засвоїв теоретичні основи, уміє визначати причини і наслідки суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, володіє інформацією щодо
11-12 балів – для першого питання	

	сучасного стану історичних досліджень
10-11 балів – для другого питання 9-10 балів – для першого питання	магістр добре засвоїв теоретичний матеріал і здобув практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні вище середнього з окремими неточностями (у визначенні дат, характеристики подій і явищ історії)
7-9 балів – для другого питання 6-8 балів – для першого питання	магістр добре засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього, втім, із декількома суттєвими помилками
4-6 балів – для другого питання 3-5 балів – для першого питання	магістр ознайомлений в загальних рисах з теоретичним матеріалом і має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімальних вимог
Менше 4 балів – для другого питання Менше 3 балів – для першого питання	магістр має уявлення про теоретичний матеріал, але при виконанні практичних завдань допускається дуже грубих помилок. Необхідно повторно опрацювати матеріал і повторно скласти залік

12.МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Методичні вказівки щодо виконання модульних контрольних робіт

Модульна контрольна робота є обов'язковим видом контролю зрізу знань магістрів. Проводиться за кожним змістовним модулем у формі письмових тестів та розгорнутих відповідей на творчі завдання.

У процесі підготовки до модульної контрольної роботи магістри повинні ознайомитися з переліком питань і завдань, які можуть бути винесені на модульну контрольну роботу. Спираючись на літературу, рекомендовану до курсу в цілому й до окремих завдань додатково, студенти самостійно перевіряють свою обізнаність із контрольних питань.

Під час виконання модульної контрольної роботи магістри без підручних засобів вирішують тестові завдання, дають відповіді на проблемно сформульовані або ж конкретно поставлені питання.

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базова

2. В.Кремень, В.Ткаченко. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. Навчальний посібник. -К., «Видавничий центр ДрУк», 1998.
3. Коллінгвуд Р.Дж. Ідея історії. Автобіографія. М.,1980.
4. Бердяєв Н.А. Смысл истории. М., 1990.
5. Бицилли П.М. Очерки теории исторической науки. Прага. 1925.
6. Блок М. Аполлогия истории, или Ремесло историка. М., 1986.
7. Гумилёв Л.Н. География этноса в исторический период. Л., 1990.
8. Кареев Н.И. Общий ход всемирной истории: Очерки главнейших исторических эпох. Заокский. 1993.
9. Левада Ю.А. Поколения XX века: возможности исследования // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2001. № 5 (55).
10. Олейник А. Смена поколений в элите и стабильность социально-политической системы // Отечественные записки. 2008. № 4. <http://www.strana-oz.ru/?numid=45&article=1721>
11. Смолій В.А. Проблеми історії ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Переяслав-Хмельницький. 2006.
12. Тойнбі Дослідження історії: у 2-х томах. К., 1995.
13. Українська народність: нариси соціально*економічної і етно-політичної історії. Київ.: Наукова думка, 1990.
14. Грушевський М. Історія України-Руси. – К, 1991. – Т. I. – С. 16;
15. Хвойка В. Древние обитатели Поднепровья и их культура в доисторические времена. К.: 1913.
16. Петров В. Походження українського народу. – К.,1992.
17. Брайчевський М. Антський період в історії східних слов'ян // Археологія. – Т. 7. Дашкевич Я. Основні етапи етнічної історії українців. К.: Родовід, 1991. – 4 ч. – С. 32-36; Націогенез, національне відродження, національна свідомість українців на зламі XVI–XVII ст. К.: Наука і культура. – 1993. – Вип. 26-27. – С. 44-53.
18. Гуслистий К. До питання про утворення української нації. – К., 1967; Сергієнко Г. Етапи формування і розвитку української народності. К.: УІЖ. – 1985. – № 10; Історія України. Курс лекцій (під редакцією Л. Мельника). – К., 1991. – Т. I. Рибалка І. Історія України. – К., 1991. – Т. I.
19. Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. – К., 1991.
20. Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Наука про міжнародні відносини (базові категорії, методи, концепції): Навч. посібник. – Рівне, 2007.

21. Герасимчук Т., Киридон А., Троян С. Концептуальні основи теорії політики: Навч. посібник. – Рівне, 2008.
22. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К., 2002.
23. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник. – 2-е вид., доп. – К., 2004.
24. Троян С.С. Теоретичні підходи до розуміння та вивчення міжнародних відносин у шкільному курсі нової історії // Історія та правознавство (Проблеми змісту шкільного курсу нової історії). – 2005. – Грудень. – № 34–36 (62–64).
25. Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К., 2004.
26. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
27. Європейська політика сусідства // Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посібник / За ред. Ю.Г.Козак. – К., 2005. – С.320-34
28. Войтенко І. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Войтенко // Стратегічні пріоритети. – №4. – 2009.
29. Як працює Європейський Союз: Довідник інституцій ЄС. – К.: ТОВ «Мекс», 2008. – 48 с.
30. Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский Союз. – М.: Наука, 2002.
31. Иванов И. Расширение Евросоюза: сценарий, проблемы, последствия / И. Иванов // МЭМО. – №9. – М., 1998
32. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. - К.: Ін Юре, 2001.
33. Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. М. Энтина. — М., 2000.
34. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право. — К., 2000.
35. Костенко М. Л., Лавренова Н. В. ЕС после Маастрихта: федерация, конфедерация или международная организация // Государство и право. — 1994. — № 4. — С. 105–136.
36. Черленяк І.І. Про методіку дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І.І. Черленяк // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4(9). – С. 121–128.
37. Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г. та ін. Глобальні трансформації та стратегії розвитку / О. Г. Білорус., Д. Г. Лук'яненко. –К.: ВІПОЛ, 1998.
38. Гальчинський А. Україна: поступ у майбутнє /А. Гальчинський. – К.: Основи, 1999. – 220
39. Андрійчук В. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Андрійчук, В. Волес. – К.: Основи, 2004. – 871 с.

40. Василенко С. Д. Європейський процес і Україна / С. Д. Василенко. – Одеса, 1996. – 136 с.
41. Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. / І. Я. Тодоров. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.
42. Вонсович О. Моделі інтеграції України до ЄС та механізми інтеграції до НАТО / О. Вонсович // Віче. – 2010. – № 8. – С. 5 – 9.
43. Кордон М. Співробітництво України з ЄС / М. Кордон. // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 1. – С. 10 – 13.
44. Борода М. Україна має вибір // Вісник центру. – 2010. – №15(478). – С. 8.
45. Ремовська О. // О. Ремовська [електронний ресурс] – // Москва знову кличе Україну до Митного союзу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2306661.html>
46. Філоненко Р. Україна – ЄС: остаточний вибір засад розвитку держави // Віче. - 2007. №9 – 10. – С. 45.

Допоміжна

47. Прицак О. Що таке історія України? // Слово і час-1991. №1. -С.54.
48. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. -К., 1994 Т.1. -С. 45
49. Брайчевський М.Ю. Вступ до історичної науки. К., 1995.
50. Бродель Ф. Свидетельство историка //Французский ежегодник. 1982. М., 1984.
51. Гаврилюк В.В., Трикоз Н.А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход) // СОЦИС. 2002. № 1. Губман Б.Л. Смысл истории: Очерки современных западных концепций. М., 1991.
52. Дубин Б. В. Поколение: социологические границы понятия // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2002. № 2 (58).
53. Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків. 1995.
54. Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К., 2003.
55. Ульяновський В.І. Історія України. Авторська програма-конспект курсу. К., 1997
56. Чабан Н.А. Образ суверенної України у вербальному втіленні. Автореферат канд. дис. К., 1997.
57. Шамис Е. Теория поколений // Директор по персоналу. 2008. <http://www.hr-director.ru/115>
Шамис Е., Антипов А. Теория поколений // Маркетинг Менеджмент. 2007. №6. http://old.executive.ru/publications/specialization/newfolder8086/article_5457/

58. N. Howe, W. Strauss. – New York: Quill, 1992.
59. Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003. – 384 с.
60. Литвин В. // В. Литвин [електронний ресурс] – // «Другий кошик» ОБСЄ: невикористані можливості співпраці з СНД: <http://chairman.rada.gov.ua/>

14. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Перелік наочних та інших посібників, методичних вказівок і методичних матеріалів до технічних засобів навчання

1. Інтернет-ресурс
2. Фотоматеріали.
3. Відеофільми.